

Національна академія
педагогічних наук України

Інститут педагогіки
НАПН України

УПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Київ, 2025

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

УПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Київ
Педагогічна думка
2025

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 13 від 29 вересня 2025р.).*

Рецензенти:

ОПАЛЮК Т. Л. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

РІДЕЙ Н. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри екології агросфери та екологічного контролю Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

ЗАСЄКІНА Т. М. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України.

Малихін О. В., Арістова Н. О., Ліпчевська І. Л. та ін.

Упровадження дидактичних систем профільної середньої освіти:
методичні рекомендації. [Електронне видання]. – Київ : Педагогічна думка, 2025. – 107 с.

ISBN 978-966-644-801-2

DOI <https://doi.org/10.32405/978-966-644-801-2-2025-107>

Методичні рекомендації «Упровадження дидактичних систем профільної середньої освіти» присвячено теоретико-методичним і практичним аспектам організації профільної середньої освіти в контексті реформи «Нова українська школа».

У виданні розкрито концептуальні та нормативно-правові засади організації профільної середньої освіти, висвітлено напрями модернізації змісту навчання за освітніми галузями та ключові методичні орієнтири для їх реалізації. Увага приділена системному підходу до організації профільного навчання в академічних ліцеях: концептуальним засадам, організаційно-дидактичним механізмам та практичним рекомендаціям щодо розроблення освітньої програми закладу освіти для 10–12 класів. Також охарактеризовано сучасні тенденції модернізації професійного напрямку профільної середньої освіти.

Методичні рекомендації будуть корисними керівникам і педагогічним працівникам закладів освіти, що забезпечують здобуття профільної середньої освіти, методистам закладів післядипломної педагогічної освіти та центрів професійного розвитку педагогічних працівників, науково-педагогічним працівникам закладів вищої педагогічної освіти й дослідникам у сфері середньої та післядипломної освіти, фахівцям органів управління освітою.

© Інститут педагогіки НАПН України, 2025

© Педагогічна думка, 2025

© Малихін О., Арістова Н., Шелестова Л., Кизенко В.

Барановська О., Ліпчевська І., Павельчук М., 2025

ISBN 978-966-644-801-2

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	6
1.1 ФІЛОСОФІЯ, ЦІННОСТІ ТА НОРМАТИВНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	7
Ціннісні орієнтири Нової української школи як основа профільної середньої освіти.....	7
Правові засади організації профільної середньої освіти	8
1.2 ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ І ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	11
Структура й зміст профільної середньої освіти	11
Напрями модернізації змісту освіти за галузями НУШ	14
1.3 СИСТЕМА ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В АКАДЕМІЧНИХ ЛІЦЕЯХ	28
Концептуальні засади й організація профільної освіти в академічних ліцях	28
Типова освітня програма для 10–12 класів: структура й практичне застосування	32

1.4 ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ ВИМІРИ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	37
Система професійної орієнтації та кар'єрного консультування в закладах середньої освіти.....	37
Організаційно-дидактична основа профільної середньої освіти професійного спрямування	40
ДОДАТОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВА КАРТА СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	45
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	48
 РОЗДІЛ 2 ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ .	57
 2.1 ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: МІЖ ТЕОРІЄЮ І ПРАКТИКОЮ.....	58
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	76
 2.2 МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	78
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	92
 ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	95

ПЕРЕДМОВА

Модернізація профільної середньої освіти відбувається на тлі глибинних перетворень української освітньої системи, зумовлених реформою «Нова українська школа». Вона спрямована на забезпечення високоякісної підготовки учнівства до подальшого навчання та / або професійної діяльності, створення умов для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій й формування ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти.

Запропоновані методичні рекомендації мають на меті підтримати педагогічні колективи у впровадженні дидактичних систем профільної середньої освіти, поєднуючи концептуальні й нормативно-правові орієнтири з практичними аспектами організації освітнього процесу. У них окреслено засади функціонування закладів, що забезпечують здобуття профільної середньої освіти, розкрито зміст і механізми реалізації Державного стандарту профільної середньої освіти (2024 р.), визначено напрями оновлення змістової та процесуальної складових освітнього процесу за освітніми галузями.

Увага приділяється особливостям організації профільного навчання в академічних ліцеях, зокрема концептуальним підходам, організаційно-дидактичним механізмам і практичним орієнтирам розроблення освітньої програми для 10–12 класів.

Висвітлено сучасні тенденції розвитку професійного напрямку профільної середньої освіти, що ґрунтується на взаємодії з бізнесом і стейкхолдерами, створенні умов для розроблення й реалізації практико зорієнтованих освітніх і кар'єрних траєкторій здобувачів.

Запропоновані матеріали можуть використовуватися як основа для подальших наукових дискусій, методичних пошуків і практичного вдосконалення організації профільного навчання. Автори сподіваються, що рекомендації сприятимуть консолідації зусиль педагогів, управлінців і науковців у спільному русі до підвищення ефективності профільної середньої освіти.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1 ФІЛОСОФІЯ, ЦІННОСТІ ТА НОРМАТИВНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ціннісні орієнтири Нової української школи як основа профільної середньої освіти

(згідно з Концепцією «Нова українська школа», 2016 р.)

Реформа «Нова українська школа» передбачає перехід повної загальної середньої освіти на 12-річний термін навчання. Завершальні три роки (10–12 класи) становлять рівень профільної середньої освіти, що є визначальним етапом для усвідомленого вибору учнями подальшої освітньої чи професійної траєкторії. Профільна середня освіта реалізується у двох напрямках: академічному та професійному.

Академічне спрямування має забезпечувати поглиблене вивчення окремих предметів, орієнтуючись на здібності й освітні потреби учнів, а також на їх підготовку до навчання в закладах вищої освіти. Професійне спрямування орієнтоване передусім на здобуття першої професії, що дає змогу випускникам швидко інтегруватися до ринку праці, але водночас воно не виключає можливості подальшого вступу до закладів вищої освіти.

У Концепції «Нова українська школа» (2016 р.) наголошено, що перехід до профільної середньої освіти має відбуватися на основі нового державного стандарту, побудованого на засадах компетентнісного, діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів. Цей стандарт має враховувати вікові особливості старшокласників і забезпечувати формування в них ключових компетентностей, необхідних для життя, професійної діяльності та громадянської активності. Згідно із зазначеним розроблено та поступово впроваджується новий Державний стандарт профільної середньої освіти (2024 р.), відповідно якому до переліку ключових компетентностей віднесено: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій,

інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність. У подальшому цей Стандарт має потенціал скоротити тривалість бакалаврських програм вищої освіти приблизно на 45 кредитів завдяки кращій підготовці у 10–12 класах.

Також визначено необхідність запровадження незалежного оцінювання результатів навчання випускників профільної середньої освіти, зокрема професійного спрямування.

У документі підкреслюється важливість педагогіки партнерства, де ключовими є співпраця між учнями, учителями та батьками, орієнтація на потреби учнівства, розвиток інтересів і здібностей дітей та молоді. Окремо акцентується увага на необхідності підвищення мотивації вчительства до професійного зростання, надання академічної свободи й збільшення рівня оплати праці.

Очікуваними результатами впровадження профільної середньої освіти у Концепції визначено: підвищення якості загальної середньої освіти, зменшення територіальних відмінностей у її доступності, підвищення престижності професійної освіти, а також поліпшення якості вищої освіти за рахунок більш підготовлених абітурієнтів.

Правові засади організації профільної середньої освіти

(згідно із Законом України «Про освіту», 2017 р.; Законом України «Про повну загальну середню освіту», 2020 р.)

Закони України «Про освіту» (2017 р.) та «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) визначають правові підстави організації профільної середньої освіти: її статус як третього рівня повної загальної середньої освіти (10–12 класи), спрямування (академічне, професійне), базові процедури зарахування до закладу освіти й оцінювання результатів навчання. У цих документах

визначено, що обов'язкові результати навчання та рамки навчального навантаження встановлює Державний стандарт профільної середньої освіти.

Обов'язком закладу освіти є створити умови для досягнення цих результатів. Процедуру їх досягнення визначає освітня програма закладу (конкретизує перелік і послідовність освітніх компонентів, логіку їх опанування учнівством, очікувані результати та вимоги до оцінювання згідно з Державним стандартом профільної середньої освіти). У Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), зазначено, що освітня програма закладу може базуватися на затвердженій МОН типовій програмі або бути створеною самостійно закладом освіти (не спиратися на типовий зразок). У другому випадку вона має пройти державну експертизу й отримати схвалення центрального органу із забезпечення якості освіти, що є наявною обов'язковою умовою щодо забезпечення освітньою програмою досягнення учнями результатів навчання, визначених Державним стандартом профільної середньої освіти.

Для гнучкої організації освітнього процесу закріплені інституційна й індивідуальна форми навчання (очна, дистанційна, мережева, екстернатна, сімейна / домашня, форма педагогічного патронажу), для профільної освіти професійного спрямування закон також передбачає дуальну форму здобуття освіти.

У Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) визначено, що профільна середня освіта в Україні здобувається в ліцях, закладах професійної (професійно-технічної) освіти (які, згідно з доповідями представників МОН на Серпневій конференції «Освіта для мінливого світу – 2025», у майбутньому будуть трансформовані в професійні коледжі), закладах фахової передвищої та вищої освіти. У системі спеціалізованої освіти профільні програми реалізуються в окремих типах закладів – мистецьких ліцях, спортивних ліцях, військових та військово-спортивних ліцях, ліцях із посиленою військово-фізичною підготовкою, наукових ліцях, професійних (спортивних) та мистецьких коледжах, інших спеціалізованих закладах. Окремо профільна

освіта може забезпечуватися в спеціальних закладах загальної середньої освіти (зокрема в спеціальних школах чи навчально-реабілітаційних центрах), якщо вони мають ліцензію на відповідний рівень. Також закон дозволяє реалізацію програм профільної освіти в приватних і корпоративних закладах освіти за умови дотримання вимог до ліцензування.

Щодо доступності та мережі закладів профільної середньої освіти, Закон «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) передбачає забезпечення територіальної доступності загальної середньої освіти, механізми підвезення учнів і створення пансіонів за необхідністю, а також визначає, що територія обслуговування не закріплюється за закладами, які забезпечують виключно профільну середню освіту. Крім того, реалізація профільних програм може передбачати залучення інклюзивно-ресурсних центрів, міжшкільних ресурсних центрів і закладів позашкільної освіти для розширення можливостей та ресурсної бази закладу. Закон також закріплює можливість визнання результатів неформальної та інформальної освіти, а також результатів навчання, здобутих за кордоном, у визначеному порядку, що дає змогу враховувати різні джерела формування й розвитку компетентностей під час складанні індивідуальних планів і підтвердженні відповідності вимогам Стандарту профільної середньої освіти.

Важливим організаційно-процедурним положенням є те, що зарахування до державних, комунальних і корпоративних закладів для здобуття профільної середньої освіти у разі перевищення кількості поданих заяв над кількістю вільних місць обов'язково відбувається на конкурсних засадах, а порядок зарахування, відрахування та переведення регламентується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

У Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) також акцентовано право кожного здобувача освіти на індивідуальну освітню траєкторію: учень може обирати освітні цілі, заклад освіти та запроваджувану ним форму здобуття освіти, навчальний план, предмети / інтегровані курси (включно з вибілковими) та темп їх опанування. Індивідуальна траєкторія

оформлюється індивідуальною програмою розвитку та індивідуальним навчальним планом, які розробляються педагогічними працівниками у взаємодії з учнем або ученицею та / або батьками і затверджуються педагогічною радою і керівником закладу.

Зазначено, що оцінювання результатів на рівні профільної освіти здійснюється через систему річного оцінювання та державної підсумкової атестації; державна підсумкова атестація включає обов'язкові складники (зокрема на рівні профільної освіти – це державна мова, математика, історія України й іноземна мова) і може відбуватися у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Зауважимо, що на час дії воєнного стану в Україні оцінювання результативності базової середньої освіти здійснюється у формі національного мультитесту (НМТ) відповідно до Наказу МОН «Про затвердження Порядку проведення національного мультипредметного тесту» (2023 р.)

У сукупності зазначене формує комплекс правових норм, які визначають організацію профільної середньої освіти: Державний стандарт профільної середньої освіти визначає очікувані результати й базові вимоги, освітні програми закладів забезпечують гнучкість їх реалізації, а конкурсні процедури, механізми оцінювання та заходи щодо доступності є інструментами організації доступу і контролю якості на практиці.

1.2 ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ І ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Структура й зміст профільної середньої освіти

(згідно з Державним стандартом профільної середньої освіти, 2024 р.)

Державний стандарт профільної середньої освіти визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання, загальний обсяг навчального навантаження, структуру та зміст профільної освіти, а також особливості організації освітнього процесу. Цей рівень освіти передбачає поглиблене або професійно

орієнтоване вивчення групи споріднених навчальних предметів (інтегрованих курсів) однієї або кількох освітніх галузей.

Навчання організовано в два послідовні цикли. 10-й рік навчання (профільно-адаптаційний) виконує функцію переходу до профільності, забезпечує подолання можливих освітніх прогалин і започатковує формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти. 11–12-й роки навчання (профільний цикл) становлять основний етап, у межах якого відбувається спеціалізація й поглиблення змісту. Така структура забезпечує поетапність і наступність профільної освіти.

Профільна середня освіта реалізується у двох спрямуваннях – академічному та професійному. Державний стандарт конкретизує їх особливості. Для академічного спрямування визначено поглиблене вивчення окремих освітніх компонентів, що орієнтує на продовження навчання у закладах вищої освіти. Для професійного спрямування передбачено включення освітніх компонентів, які повністю або частково охоплюють зміст професійних стандартів чи стандартів фахової передвищої освіти, що надає підготовці прикладного характеру. В обох спрямуваннях освітні програми містять обов'язкові компоненти, які забезпечують досягнення орієнтирів для оцінювання (основних), а в академічному спрямуванні повністю або частково реалізуються й орієнтири для оцінювання поглибленого рівня.

Зміст профільної освіти структуровано за дев'ятьма освітніми галузями: мовно-літературною, математичною, природничою, технологічною, інформатичною, соціальною і здоров'язбережувальною, громадянською та історичною, мистецькою, фізичною культурою. Для кожної галузі в Стандарті визначено мету, компетентнісний потенціал, обов'язкові результати навчання та кількість годин на їх досягнення. Це забезпечує єдність базових вимог й одночасну можливість диференціації та поглиблення.

Організація профільності передбачає індивідуалізацію освітніх траєкторій. Здобувачі освіти мають право обирати і, за необхідності, змінювати спрямування навчання, заклад освіти та відповідну освітню програму. У межах

варіативності, яку пропонує обраний заклад, вони можуть визначати навчальні предмети, рівень їхньої складності, а також змінювати профіль навчання. Для реалізації зазначеного в закладах освіти передбачено застосовування змінних груп – тимчасових об'єднань для поглибленого вивчення предметів або курсів за вибором.

Профілі формуються закладом освіти на основі однієї чи кількох освітніх галузей, за врахування освітніх потреб здобувачів, можливостей закладу, пропозицій педагогічної ради, очікувань батьків і місцевої громади.

Базовий навчальний план, поданий у додатку до Стандарту, встановлює розподіл навчального навантаження за роками навчання й освітніми галузями. Він визначає обсяг обов'язкових і профільних годин, вибірккову частину та допустимі межі їх перерозподілу. Кількість годин для обов'язкових освітніх компонентів не може бути використана для посилення вибіркових компонентів. Це гарантує збереження спільного освітнього ядра незалежно від спрямування чи профілю.

Система результатів навчання освітніх галузей, наведена в Стандарті, надає орієнтири для побудови й наповнення навчальних курсів. Вона має багаторівневу структуру. У межах кожної освітньої галузі визначено:

- ✓ загальні результати;
- ✓ конкретні результати на момент завершення профільної освіти;
- ✓ орієнтири для оцінювання – основні та поглиблені.

Також у Стандарті охарактеризовано компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі щодо формування ключових компетентностей учнів.

Усі ці елементи формують практичну основу для організації профільного навчання та створюють зрозумілі орієнтири для педагогів у плануванні змісту освіти, методів і засобів оцінювання.

Методичні рекомендації щодо організації профільного навчання

- ✓ Використовуйте діагностувальний інструментарій як індикатор стартових умов – не лише для фіксації прогалин, а й для формування прогнозу успішності в обраному профілі.
- ✓ Застосовуйте моделі «коротких спроб»: давайте учням змогу пройти кілька тематичних модулів із різних профілів, щоб ухвалити остаточне рішення щодо вибору профілю на основі власного досвіду.
- ✓ Розробіть систему «гнучкого розкладу», коли учень може обирати окремі курси чи рівні складності без прив'язки до класу як сталої групи.
- ✓ Упровадьте регулярні консультаційні сесії з педагогами-наставниками, під час яких учні матимуть змогу аналізувати власні освітні результати й отримувати рекомендації щодо подальшого навчального вибору.
- ✓ Використовуйте формат міжгалузевих завдань (наприклад, дослідницьких проєктів) як засіб інтеграції профільних і базових предметів.
- ✓ Запровадьте «портфоліо досягнень» як додатковий інструмент оцінювання, де фіксуються не лише академічні результати, а й практична діяльність, проєкти, позашкільні активності, релевантні до обраного профілю.
- ✓ Передбачте механізм «другої спроби вибору профілю», наприклад, на початку 11 класу, щоб знизити ризик невдалого рішення.
- ✓ Забезпечте інституційну співпрацю з профільними установами й бізнесом для проведення майстер-класів, лабораторних практикумів, стажувань як елементів профільного навчання.

Напрями модернізації змісту освіти за галузями НУШ

(згідно з Концептуальними засадами освітніх галузей та дорожньою картою реалізації концептуальних засад освітніх галузей у 2025–2030 рр., 2025 р.)

Освітня система сьогодні працює в умовах поєднаних викликів – воєнної реальності, швидкої технологічної трансформації та запиту суспільства на формування в здобувачів профільної освіти практичних, конкурентних на

світовому ринку компетентностей. У всіх освітніх галузях повторюються однакові «вузькі місця»: кадровий дефіцит і виснаження вчительства; перевантаженість і неузгодженість змісту між галузями; брак часу на якісне формування й розвиток компетентностей; нерівний доступ учасників освітнього процесу до освітніх ресурсів, цифровий розрив між громадами; недостатність методичної підтримки та застарілі підходи до навчання й оцінювання; наслідки війни – освітні втрати, переміщення учнівства, підвищена тривожність і потреба в безпечному, інклюзивному середовищі. Усе це знижує мотивацію учнів і ускладнює перехід від «засвоєння фактів» до діяльнісного, компетентнісного навчання, якого вимагає сучасна економіка та громадянське життя.

Спільна рамка рішень для всіх галузей передбачає передусім оновлення змісту й логіки його організації. Потрібно оптимізувати програми, прибрати дублювання, забезпечити наступність і міжгалузеву узгодженість (зокрема між природничими та математичними предметами / курсами); навчальний час доцільно насамперед концентрувати на опануванні ключових аспектах змісту освіти; предмети, які вивчаються один раз на тиждень чи рідше, доцільно організовувати у вигляді блокових занять або інтенсивів, аби уникнути втрати навчальної динаміки. Такий підхід орієнтує навчання на більш ґрунтовне опанування змісту, що сприяє якіснішій реалізації профільності.

Модернізація методики навчання має спиратися на проблемно-дослідницькі та проєктні формати у всіх галузях: від текстоцентричного й комунікативного навчання в мовно-літературній до лабораторних і польових практик у природничій, від STEM/STEAM-інтеграції в технологічній та інформатичній до рольових симуляцій і роботи з джерелами в громадянсько-історичній і формувального портфоліо в мистецькій. Діяльнісні завдання з реальними продуктами – есе, прототипи, публічні презентації – мають стати звичною складовою освітнього процесу, адже саме вони формують уміння застосовувати знання у практиці.

Цифрова інфраструктура й ресурси – ще один універсальний пріоритет. Для зменшення освітньої нерівності всім закладам освіти потрібні швидкісний інтернет, сучасні пристрої та доступ до якісних цифрових платформ: інтерактивних підручників, баз завдань, віртуальних лабораторій, інструментів е-наставництва та перевірених методичних бібліотек. У поєднанні з адаптивними практиками та критичним використанням ШІ це створює умови для персоналізації навчання. У громадах із нестачею ресурсів доречні мобільні лабораторії / хаби та міжшкільні партнерства, що вирівнюють стартові можливості.

Людський капітал – центральний елемент змін. Спільною потребою є системні програми підготовки й перепідготовки вчительства, менторство, професійні спільноти практик і супервізії, а також оновлення університетських програм під сучасні інтегровані курси. Доречні мікрокурси за опанування конкретних методик, підтримка молодих педагогів і розмежування педагогічних та технічних ролей у школі (окремі ставки для технічних працівників / лаборантів), щоб зменшити перевантаження та вигорання вчителів. Партнерства з університетами, бізнесом і культурними інституціями посилюють профорієнтаційну складову та наближають заклади, що забезпечують здобуття профільної освіти, до реальних практик і стандартів.

Оцінювання необхідно перезавантажити як уніфікований для всіх галузей інструмент підтримки навчання. Акцент – на формувальному оцінюванні, прозорих критеріях і «орієнтирах поступу», портфолію та перевірці повного циклу діяльності: від постановки проблеми й планування до реалізації та рефлексії. Там, де це актуально, варто впроваджувати зовнішні інструменти діагностики та узгоджувати підсумкове оцінювання з реальними комунікативними й професійними завданнями.

Спільним для всіх галузей є також завдання створити безпечне, інклюзивне й травмоцутливе освітнє середовище. Потрібні процедури підтримки психоемоційного стану, гнучкі маршрути для учнів з особливими освітніми потребами, доступна інфраструктура та регулярні практики участі

учнів у прийнятті рішень (самоврядування, учнівські проєкти, громадська діяльність). Для школярів, що навчаються дистанційно або перебувають за кордоном, слід розвивати інструменти збереження зв'язку з українським освітнім простором – через адаптовані курси, спільноти та цифрові платформи.

Нарешті, організаційні та фінансові механізми мають підтримати зміни: спрощення процедур закупівель, регулярний аудит забезпечення й цільові програми дооснащення; розширення автономії закладів у формуванні груп і розкладу; багатоканальне фінансування підручників та електронних ресурсів із реальною конкуренцією авторських колективів і якісною експертизою. Коли інструменти управління підкріплюють педагогічну логіку, заклад освіти отримує змогу перейти від «латання дірок» до стабільної траєкторії розвитку.

Отже, спільна стратегія модернізації для всіх галузей – це поєднання узгодженого й компактного змісту, діяльнісної методики, сильної цифрової екосистеми, інвестування у вчительство, сучасного оцінювання, інклюзивного середовища та дієвих організаційно-фінансових рішень. Зазначене дає змогу одночасно подолати системні проблеми профільної освіти й забезпечити учнівству компетентності, потрібні для життя, праці та громадянської участі в сучасній Україні.

Мовно-літературна освітня галузь (українська мова, українська та зарубіжні літератури) визначається як одна з ключових у формуванні особистості, громадянської ідентичності та культурної належності учнівства. Вона охоплює українську мову, українську літературу та зарубіжну літературу, виступаючи не лише предметною сферою, а й базовим інструментом комунікації, мислення й соціалізації. Центральним завданням цієї галузі є розвиток компетентностей у сферах мовлення, читання, критичного мислення, творчого самовираження, а також формування національно-культурної ідентичності через залучення до української та світової літературної спадщини.

Методичні рекомендації для вчителів

- ✓ Використовуйте завдання, які передбачають не лише засвоєння фактів чи аналіз тексту, а й застосування знань у комунікативних і творчих ситуаціях (есе, дебати, створення блогів чи подкастів).
- ✓ Застосовуйте прийоми інтерпретації, порівняння, дискусійних питань, «читання між рядків»; формуйте вміння бачити авторську позицію, упередження чи підтекст.
- ✓ Організуйте роботу з текстами, що розкривають теми свободи, демократії, прав людини, культурної пам'яті; проводьте міжпредметні проекти (наприклад, «Література і історія XX століття»).
- ✓ Аналізуйте з учнями художні й публіцистичні тексти в сучасних медіа; створюйте мультимедійні продукти (бук-трейлери, візуалізації, комікси); працюйте з електронними бібліотеками.
- ✓ Індивідуалізуйте завдання, використовуйте різні формати читання (аудіокниги, адаптовані тексти); підтримуйте учнів із різним рівнем мовної підготовки.
- ✓ Добирайте твори і завдання, які допомагають осмислювати досвід війни, втрати, відновлення; створюйте безпечний простір для дискусій і висловлювань.
- ✓ Запроваджуйте чіткі критерії оцінювання усного й писемного мовлення; ведіть портфоліо робіт учнів; організуйте самооцінювання та взаємооцінювання як складову навчального процесу.

Іншомовна освіта в межах мовно-літературної освітньої галузі визначається як важливий складник формування комунікативної компетентності й інтеграції учнівства в світовий культурний і професійний простір. Основна мета полягає в розвитку здатності вільно використовувати іноземну мову для міжкультурного спілкування, навчання, професійної взаємодії, а також для доступу до світових інформаційних ресурсів. Володіння іноземними мовами розглядається не лише як практична навичка, а й як засіб розширення світогляду, формування толерантності, культурної відкритості та готовності до діалогу з іншими культурами.

Методичні рекомендації для вчителства

- ✓ Розвивайте навички спілкування через моделювання життєвих ситуацій, рольові ігри, дебати, створення спільних проєктів іноземною мовою.
- ✓ Інтегруйте вивчення іноземної мови зі змістом інших предметів (природничих, соціальних) і використовуйте іноземну мову як інструмент пізнання.
- ✓ Застосовуйте цифрові інструменти: інтерактивні платформи (Quizlet, Duolingo for Schools, LearningApps), спільні онлайн-документи, відеочати з носіями мови; створюйте мультимедійні продукти.
- ✓ Використовуйте адаптовані матеріали для учнів з різним рівнем підготовки; залучайте аудіо- та відеоресурси для розвитку аудіальних навичок.
- ✓ Опрацьовуйте тексти про культуру, традиції та соціальні практики країн, мова яких вивчається; формуйте толерантність і готовність до діалогу.
- ✓ Упроваджуйте ігрові технології та творчі завдання (комікси, відеоблоги іноземною мовою); організовуйте шкільні мовні клуби для підтримки мотивації.
- ✓ Застосовуйте чіткі критерії для оцінювання прогресу в чотирьох видах мовленнєвої діяльності (читання, письмо, слухання, говоріння); ведіть портфоліо учнівських робіт.

Математична освітня галузь визначається як фундаментальна складова формування математичної компетентності – здатності логічно мислити, моделювати реальні ситуації, оперувати кількісними та просторовими уявленнями, застосовувати алгоритмічне й статистичне мислення для ухвалення обґрунтованих рішень. У межах профільної та загальної освіти математика виконує одночасно пропедевтичну, прикладну й формувальну функції: вона забезпечує базу для природничо-технічних і технологічних предметів, розвиває абстрактне мислення й навички моделювання, необхідні в навчанні й професійній діяльності.

Методичні рекомендації для вчителів

- ✓ Формулюйте навчальні задачі як реальні прикладні проблеми; організовуйте роботу в циклі «виявлення проблеми – побудова моделі – розв’язання – інтерпретація – рефлексія»; визначайте зрозумілі очікувані результати для кожного етапу.
- ✓ Використовуйте критерії оцінювання, що враховують не лише правильність відповіді, а й уміння формулювати проблему, вибирати модель, аргументувати кроки розв’язання і робити висновки; ведіть портфоліо проєктів і задач як підтвердження навчального поступу.
- ✓ Організуйте системну роботу над розумінням текстових задач і інтерпретацією математичних формул; включайте вправи на перетворення тексту в математичну модель і навпаки.
- ✓ Використовуйте табличні процесори, середовища для статистичного аналізу та простого програмування; навчайте аналізу й верифікації результатів, згенерованих автоматично; надавайте завдання, у яких цифрові інструменти допомагають провести дослідження або опрацювати його результати, а не підміняють розуміння.
- ✓ Плануйте багаторівневі завдання з підказками (scaffolding); створюйте індивідуальні маршрути для учнів із різним стартовим рівнем; використовуйте адаптивні вправи й платформенні рішення для відстеження прогресу.
- ✓ Організуйте міжпредметні проєкти; для академічних класів підсилюйте моделювання, математичні дослідження і довготривалі проєкти; для професійних напрямів орієнтуйтеся на життєві кейси, прикладну статистику, інженерні й економічні застосування.
- ✓ Систематично використовуйте результати зовнішніх досліджень (PISA, національний моніторинг) для коригування завдань і методів оцінювання.

Природнича освітня галузь розглядається як базова складова сучасної шкільної освіти, що забезпечує формування природничо-наукової компетентності – здатності учнівства розуміти закономірності природи, критично мислити, аналізувати й інтерпретувати дані, застосовувати знання для пояснення явищ, прогнозування й ухвалення рішень у реальних життєвих ситуаціях. Галузь охоплює біологію, фізику, хімію, географію, а також

елементи екології й астрономії. Її завданням є не лише ознайомлення з науковими фактами та теоріями, а й формування вміння вести дослідження, застосовувати експеримент, використовувати науковий метод як інструмент пізнання світу. У сучасних умовах природничо-наукова освіта має вагомe значення для технологічного суверенітету держави, обороноздатності, відновлення довкілля та сталого розвитку.

Методичні рекомендації для вчительства

- ✓ Організуйте діяльнісне навчання через проблемні запитання, дослідницькі завдання, міні-проекти, що вимагають постановки гіпотези, проведення експерименту, аналізу та висновків.
- ✓ Упроваджуйте науковий метод через цикл «спостереження – гіпотеза – експеримент – аналіз – висновок» як універсальний підхід у всіх природничих предметах.
- ✓ Застосовуйте формувальне оцінювання: використовуйте рубрики для оцінки процесу дослідження (планування, вибір методики, ведення записів, інтерпретація даних), створюйте портфоліо лабораторних і проектних робіт.
- ✓ Розробляйте міжпредметні проекти, пов'язані з математикою, інформатикою, технологічною освітою (наприклад, аналіз кліматичних змін, енергетика, біотехнології).
- ✓ Використовуйте цифрові ресурси: онлайн-симуляції (PhET, Labster), відкриті бази даних (NASA, ESA, FAO), інтегруйте цифрові сенсори й додатки для вимірювань у шкільні експерименти.
- ✓ Реалізуйте екологічну спрямованість: проводьте проекти, пов'язані з локальними проблемами довкілля, організовуйте волонтерську природоохоронну діяльність, інтегруйте практики «зеленої школи».
- ✓ Забезпечуйте інклюзивність і диференціацію: надавайте різні формати завдань, використовуйте адаптовані ресурси для учнів з особливими освітніми потребами.
- ✓ Будуйте партнерства: співпрацюйте зі STEM-центрами, музеями науки, університетами, природоохоронними організаціями для збагачення навчального процесу.

Технологічна освітня галузь визначається як провідний інструмент формування в учнівства технологічної компетентності, практичних умінь і готовності до життя й праці в умовах сучасного виробництва та цифрової економіки. Її зміст спрямований на розвиток здатності проєктувати, конструювати, працювати з матеріалами та інструментами, оволодівати цифровими технологіями, критично оцінювати технологічні процеси й створювати власні інноваційні продукти. Галузь виконує ключову роль у профорієнтації та забезпеченні зв'язку школи з реальними потребами економіки, сприяє розвитку підприємливості, креативності, навичок співпраці й відповідального ставлення до праці.

Методичні рекомендації для вчительства

- ✓ Організуйте уроки на основі практичних завдань і реальних кейсів – від конструювання моделей до розроблення цифрових прототипів.
- ✓ Створюйте умови для групових і міжпредметних проєктів, які завершуються публічними презентаціями або реальними виробами.
- ✓ Розробляйте завдання на стику математики, інформатики та мистецтва (наприклад, з 3D-дизайну).
- ✓ Застосовуйте критерії формульовального оцінювання, котрі враховують процес «постановка завдання – пошук рішення – вибір інструментів – командна взаємодія – презентація результату».
- ✓ Навчайте учнів працювати в середовищах для 3D-моделювання (Tinkercad, SketchUp) та, за можливості, на робототехнічних платформах (LEGO Education, Arduino).
- ✓ Залучайте учнів до майстер-класів із представниками сучасних професій, співпрацюйте з бізнесом та університетами, організовуйте шкільні хакатони.
- ✓ Створюйте адаптовані завдання для учнів із різними освітніми потребами, використовуйте універсальний дизайн для навчання.
- ✓ Партнерствуйте з місцевими громадами задля створення шкільних FabLab (лабораторій цифрового виробництва), розвивайте мобільні майстерні.

Інформатична освітня галузь визначається як ключова для формування цифрової компетентності учнівства – здатності безпечно, критично й ефективно використовувати цифрові технології, створювати й аналізувати інформаційні продукти, розуміти принципи роботи інформаційних систем і впроваджувати їх під час навчання, праці та повсякденного життя. Інформатика є не лише навчальним предметом, а й універсальним інструментом для всіх освітніх галузей, що забезпечує інтеграцію знань, розвиток алгоритмічного й системного мислення, навичок програмування, аналізу даних і використання штучного інтелекту. У сучасних умовах вона виконує функцію підготовки молодого покоління до цифрової трансформації суспільства та професій майбутнього.

Методичні рекомендації для вчительства

- ✓ Організуйте уроки навколо практичних завдань, пов'язаних із життям і професійними контекстами.
- ✓ Розвивайте алгоритмічне мислення: працюйте з алгоритмами, навчайте учнів структурувати процеси, створювати блок-схеми, писати код і тестувати програми.
- ✓ Оцінюйте процес проєктування й розробки цифрового продукту, ведіть портфоліо програмних проєктів, організуйте самооцінювання та взаємооцінювання.
- ✓ Інтегруйте цифрові інструменти у навчання: використовуйте онлайн-платформи (Code.org, Khan Academy CS) і віртуальні лабораторії.
- ✓ Розвивайте медіаграмотність: аналізуйте інформацію з цифрових джерел, виявляйте маніпуляції, формуйте критичне ставлення до медіаконтенту.
- ✓ Навчайте критично оцінювати результати роботи ШІ, застосовуйте його для досліджень і навчання (генерація текстового й графічного контенту; аналіз, інтерпретація даних), уникайте заміщення власного мислення учнів використанням ШІ.
- ✓ Адаптуйте завдання для учнів з різними потребами, застосовуйте універсальний дизайн для навчання, використовуйте інструменти адаптивного навчання.
- ✓ Співпрацюйте зі стартапами, ІТ-компаніями та університетами для оновлення змісту й організації стажувань.

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь визначається як інтегрований простір навчання й виховання, що формує здатності дбати про фізичне, психічне та соціальне благополуччя особистості, а також навички безпечної й відповідальної участі в громадському житті. Галузь поєднує теми здоров'я й безпеки, соціально-емоційного навчання (SEL), фінансової та екологічної грамотності, навичок для життя (LifeComp), профорієнтації і громадянської відповідальності; її зміст спрямований на формування життєздатної, стресостійкої і соціально відповідальної особистості в умовах швидких технологічних змін та воєнних викликів.

Методичні рекомендації для вчителства

- ✓ Застосовуйте травмочутливі педагогічні практики: дотримуйтеся принципів безпеки й передбачуваності в класі; організовуйте початок навчального дня з короткої перевірки емоційного стану; використовуйте, за потреби, вправи «на заземлення» й дихальні техніки; формуйте шкільне життя згідно з правилами взаємопідтримки.
- ✓ Упроваджуйте соціально-емоційне навчання (SEL) як щоденну практику: плануйте вправи на розпізнавання емоцій, емпатію, регуляцію поведінки, встановлення цілей та розвиток навичок вирішення конфліктів; інтегруйте SEL у всі навчальні предмети.
- ✓ Застосовуйте формувальне оцінювання та «Я-орієнтири»: використовуйте рубрики для відстеження розвитку саморегуляції, співпраці та відповідальності; ведіть портфоліо життєвих навичок; упроваджуйте само- і взаємооцінювання.
- ✓ Плануйте практики здоров'язбереження: організовуйте модульні заняття з основ здоров'я, гігієни, харчування та безпечної поведінки; проводьте рухові паузи й мікроактивності під час уроків; навчайте елементам першої домедичної допомоги.
- ✓ Формуйте цифрове благополуччя та медіаграмотність: навчайте безпечній поведінці в мережі, виявляйте маніпуляції, регулюйте час онлайн; інтегруйте цифрову гігієну як частину здоров'язбереження.
- ✓ Забезпечуйте інклюзію й адаптацію: застосовуйте універсальний дизайн навчання, використовуйте адаптовані матеріали й допомогу асистента;

формуєте індивідуальні маршрути для учнів із особливими освітніми потребами; урахуйте мультикультурність і мовну різноманітність.

- ✓ Налагоджуйте співпрацю з громадою і фахівцями: організовуйте партнерства з медичними службами, психологами; залучайте батьків до програм здорового способу життя та фінансової грамотності.

Громадянська та історична галузь формує історичну пам'ять, громадянську й правову компетентності, політичну й соціальну культуру, здатність до критичного аналізу суспільних процесів і відповідальної участі у громадському житті. Галузь поєднує історію України й світову історію, громадянську освіту, правознавство, елементи соціально-економічної й політичної грамотності; її мета – підготувати здатних до демократичної участі, захисту національних інтересів і побудови стійкого громадянського суспільства громадян.

Методичні рекомендації для вчительства

- ✓ Переходьте до діяльнісного й дослідницького підходу: організовуйте уроки навколо запитань і задач, що вимагають аналізу джерел, формулювання гіпотез, аргументації й підготовки висновків; включайте міні-дослідження.
- ✓ Упроваджуйте дебати, рольові ігри та симуляції: регулярно організовуйте дискусії, судові або парламентські симуляції, моделювання переговорів для розвитку навичок аргументації, публічного виступу й прийняття рішень.
- ✓ Забезпечуйте травмоцутливість та роботу з болючими темами: застосовуйте принципи безпеки, попереджуйте емоційні перевантаження; організовуйте простір для рефлексії; готуйте методичні матеріали для обережного опрацювання сучасних травматичних подій.
- ✓ Розвивайте медіаосвіту та фактчекінг: організовуйте регулярну практику перевірки інформації, аналізуйте маніпуляції й джерела; включайте завдання з верифікації уривків новин і цифрових матеріалів.
- ✓ Застосовуйте формувальне оцінювання і «Я-орієнтири»: використовуйте рубрики для оцінки дослідницьких умінь, аргументації й участі в

дискусіях; ведіть портфоліо учнівських проєктів; впроваджуйте само- та взаємооцінювання.

- ✓ Диференціюйте й забезпечуйте інклюзію: адаптуйте джерела й завдання до різного рівня читацької та мовленнєвої підготовки учнів; використовуйте мультимедійні формати для підтримки учнів з особливими освітніми потребами.
- ✓ Готуйте учнів до участі в громадському житті: формуйте учнівське самоврядування; розробляйте локальні «шкільні політики участі»; готуйте координаторів.

Мистецька освітня галузь посідає особливе місце в системі шкільної освіти, адже забезпечує розвиток емоційно-ціннісної сфери, художньо-естетичного смаку, креативності та здатності до культурної самореалізації. Вона охоплює музику, образотворче мистецтво, театральне та хореографічне мистецтво, медіамистецтво, а також інтегровані мистецькі курси. Мета галузі – сформувати мистецьку компетентність, що поєднує знання про художню культуру, уміння створювати мистецькі продукти, критично їх інтерпретувати й усвідомлювати власну культурну ідентичність як частину української та світової культурної спадщини. В умовах війни й культурних втрат ця галузь виконує додаткову місію – збереження й зміцнення національної ідентичності, психологічну підтримку та розвиток здатності учнівства до самовираження й стійкості.

Методичні рекомендації для вчителів

- ✓ Організуйте практичні заняття з малювання, театральних постановок, створення цифрових робіт тощо, тобто такі, що приводять до створення конкретного мистецького продукту.
- ✓ Реалізуйте творчі проєкти: групові й колективні – створюйте виставки, ставте вистави, записуйте музичні або театральні перформанси.
- ✓ Поєднуйте традиційні й сучасні форми мистецтва: інтегруйте класичний мистецький канон із медіа- та цифровим мистецтвом, дизайн-проєктами й арт-терапевтичними практиками.

- ✓ Оцінюйте креативність учнів, результат і процес творчості, здатність до співпраці та презентації продукту; застосовуйте портфоліо учнівських мистецьких робіт.
- ✓ Використовуйте цифрові ресурси: програми для створення музики (GarageBand, Soundation), візуального мистецтва (Canva, Krita, Sketchbook) та відеомонтажу (CapCut, iMovie).
- ✓ Забезпечуйте психоемоційну підтримку: використовуйте мистецтво як засіб арт-терапії; створюйте безпечний простір для самовираження й рефлексії.
- ✓ Адаптуйте мистецькі завдання для учнів з особливими освітніми потребами; застосовуйте універсальний дизайн для навчання.
- ✓ Організуйте партнерства з культурними інституціями, театрами, музеями, художніми студіями та сучасними українськими митцями.

Освітня галузь «Фізична культура» трактується як ключовий інструмент формування здоров'язбережувальної та рухової компетентності учнівства. Вона спрямована на забезпечення фізичного розвитку, укріплення здоров'я, підвищення рівня фізичної працездатності, формування навичок активного способу життя, самодисципліни та соціальної взаємодії. У сучасних умовах фізична культура виконує також роль засобу психологічної підтримки, відновлення стресостійкості та зміцнення громадянської ідентичності через командні й національно орієнтовані спортивні практики. Галузь є невід'ємною частиною соціальної та здоров'язбережувальної стратегії школи й водночас важливою складовою профілактики захворювань, формування життєвої витривалості й підготовки до захисту Батьківщини.

Методичні рекомендації для вчительства

- ✓ Плануйте уроки з включенням різних форматів активності – ігор, естафет, фітнес-комплексів, змагань; надавайте учням можливість вибору виду діяльності.
- ✓ Оцінюйте особистий прогрес: порівнюйте власні результати учнів із попередніми, ведіть щоденники фізичної активності, організовуйте самооцінювання.
- ✓ Мотивуйте через сучасні формати: проводьте спортивні квести, флешмоби,

шкільні челенджі; інтегруйте музику й ритм для підтримки інтересу.

✓ Використовуйте цифрові інструменти: мобільні додатки для моніторингу активності, онлайн-відео з вправами, створюйте відеозвіти учнів.

✓ Адаптуйте завдання: застосовуйте принципи універсального дизайну навчання.

✓ Забезпечуйте психоемоційну підтримку: використовуйте рухові практики для зниження стресу (дихальні вправи, релаксаційні комплекси), створюйте дружню атмосферу командної роботи.

✓ Співпрацюйте з місцевими спортивними клубами, центрами здоров'я, беріть участь у спортивних проєктах.

1.3 СИСТЕМА ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В АКАДЕМІЧНИХ ЛІЦЕЯХ

Концептуальні засади й організація профільної освіти в академічних ліцях

(згідно з Концептуальними засадами реформування профільної середньої освіти (академічний ліцей), 2024 р., Положенням про ліцей, 2021 р.)

Логіка профільної середньої освіти вибудовується навколо людиноцентричного підходу й гнучкості освітніх програм. Учителство має організовувати навчання так, щоб кожен учень і кожна учениця рухалися індивідуальною освітньою траєкторією згідно зі своїми здібностями, інтересами й мотивацією. Саме гнучкість у структуруванні навчальних програм визнається основним інструментом забезпечення індивідуального підходу, а формувальне оцінювання із системним зворотним зв'язком і залученням учнівства до самооцінювання підтримує самостійне планування траєкторії розвитку. Таке оцінювання не лише фіксує результат, а й «веде» учня / ученицю в навчанні, даючи змогу коригувати цілі й стратегії на рівні конкретного уроку та курсу загалом.

Зміст і структура навчання в академічному ліцеї проєктуються на двох взаємопов'язаних рівнях: освітньої програми ліцею та навчальних програм предметів / інтегрованих курсів. Освітня програма визначає профілі навчання, що реалізуються в ліцеї. Кількість таких профілів має становити щонайменше три, а їх зміст вибудовується в межах STEM-, мовно-літературного та суспільно-гуманітарного кластерів.

Освітня програма може поєднувати як окремі предмети, так і інтегровані курси. Педагогічним колективам надається право розробляти авторські навчальні курси. Під час укладання програм ураховуються освітні інтереси учнів та актуальні тенденції розвитку сучасної освіти.

Стрижнем стає трикомпонентна модель змісту: (1) обов'язкові для всіх освітні компоненти; (2) варіативна частина в межах обраного профілю; (3) варіативна частина поза профілем. Частка обов'язкових компонентів цілеспрямовано зменшується від 10-го до 12-го класу, водночас зростає варіативна частина: у 10-му класі 60–70% навчального навантаження становлять обов'язкові компоненти, у 11-му – 50–55%, у 12-му – 35–40%; відповідно збільшується частка профільних і позапрофільних варіативних компонентів. Ця поступова зміна структури відкриває додаткові можливості для зосередження на поглибленому вивченні обраних галузей та розширює простір для індивідуальних освітніх траєкторій.

Водночас у Концепції закріплено ядро змісту, спільне для всіх, – базу з обов'язкових навчальних предметів / інтегрованих курсів (передбачено два рівні глибини вивчення освітніх галузей, щоб узгодити навчання з індивідуальними потребами й планами учнівства). Такий баланс між спільним ядром і диференціацією забезпечує одночасно загальнокультурну (громадянську) підготовку й глибоке опанування предметів, що стають основою для подальшого навчання та професійного самовизначення.

Профілізація навчання розгортається поетапно: 10-й клас слугує періодом із широкою базою навчальних предметів / інтегрованих курсів, де учнівство може випробувати різні напрями на поглибленому рівні без передчасної вузької

спеціалізації, а 11–12-ті класи – час зосередження зусиль на обраному профілі, пов'язаному з конкретними предметами / інтегрованими курсами. Цей перехід конструює навчальні «сходи»: від усвідомленого вибору й проб у 10-му класі – до поглибленого, логічно вибудованого профільного навчання в 11–12-х класах. Для підтримки процесу самопізнання й усвідомленого вибору в Концепції передбачено два взаємопов'язані елементи. По-перше, це спеціальний обов'язковий курс, спрямований на розвиток особистості та громадянської свідомості, який дає змогу учнівству визначати свої сильні сторони, майбутні прагнення та траєкторії розвитку. По-друге, у змісті освіти закладено інтегрований курс «Розвиток особистості та добробут людини» (назва може варіюватися), у якому зосереджено елементи соціально-емоційного навчання. Цей курс, поєднаний з іншими освітніми компонентами, підкреслює важливість не лише академічної підготовки, а й формування цінностей, моральних орієнтирів і навичок добробуту.

Методична рамка профільної освіти ґрунтується на компетентнісному підході та активних методах: проблемному й дослідницькому навчанні, розв'язуванні завдань, що потребують аналізу, порівняння, критичного оцінювання та логічних умовиводів. Особливий акцент зроблено на практикоорієнтованості: учні виконують проєкти, проводять дослідження, працюють у групах, публічно захищають ідеї; навчання наближається до реальних професійних ситуацій відповідно до профілю. Окремо підкреслюється роль індивідуальних проєктів за вибором як інструменту розвитку наскрізних умінь, центральних для НУШ, – це дає змогу інтегрувати міжпредметні зв'язки, застосовувати знання в нових контекстах і розвивати самостійність.

Роль учительства в цій моделі є визначальною. Очікується володіння поглибленими знаннями з власної освітньої галузі, розуміння міжгалузевих зв'язків і здатність до розроблення власних навчальних програм під запити та інтереси учнівства. Важливою є цифрова компетентність, використання сучасного обладнання, урізноманітнення видів діяльності та методик компетентнісного навчання. Педагогічна взаємодія вибудовується як діалог в

емоційно сприятливому середовищі, де формувальне оцінювання й зворотний зв'язок стають щоденною практикою, що підтримує мотивацію, відповідальність і планування індивідуальних освітніх траєкторій.

З позиції планування навчання для 10–12-х класів учительські команди мають конструювати навчальний план крізь призму двох рівнів вивчення освітніх галузей (основного / базового та поглибленого / профільного), узгоджуючи обов'язкову частину з варіативною. Це передбачає, що під час планування навчання вибудовується послідовність змістових блоків: базові компоненти освітньої програми формують спільний фундамент для навчання всіх учнів, а поглиблені – забезпечують профільну спеціалізацію. Інтегровані курси, у свою чергу, дають змогу уникати розрізненості знань і сприяють формуванню цілісного розуміння освітніх галузей. Саме така конфігурація часу і змісту дає змогу поєднати загальноосвітню підготовку із цілеспрямованим розширенням навчання в обраних галузях.

У підсумку, дидактичний дизайн профільної освіти за Концепцією – це поєднання індивідуальної траєкторії навчання кожного учня / учениці, зваженого ядра обов'язкових компонентів, зростаючої варіативності й поглиблення у 11–12-х класах; реалізація інтегрованих курсів, індивідуальних проєктів і формувального оцінювання, що підтримує саморозвиток. Для вчительства це означає перехід від «лише викладання змісту» до конструювання освітнього досвіду: гнучкого, диференційованого, міжпредметного й практикоорієнтованого – з чіткими орієнтирами часу, рівнів і ролей усіх учасників освітнього процесу.

Завдання ліцею виходять за межі суто навчальних функцій і охоплюють виховання всебічно розвиненої особистості, її соціалізацію та підготовку до свідомого життєвого вибору. У центрі уваги перебуває виявлення й розвиток індивідуальних здібностей, формування компетентностей, що потрібні як для подальшого навчання, так і для активного життя в суспільстві. Профільна освіта покликана поєднувати когнітивний, соціальний та ціннісний виміри.

Згідно з Положенням про ліцей (2021 р.) система оцінювання результатів навчання в ліцеї включає формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, а також державну підсумкову атестацію (національний мультипредметний тест). Водночас заклад може застосовувати як державну систему оцінювання, так і власну шкалу, визначену в установчих документах. Це дає змогу поєднати стандартизовані вимоги з можливістю відстежувати індивідуальний прогрес кожного учня й учениці.

Освітнє середовище ліцею має бути безпечним, ресурсно забезпеченим і відкритим до інновацій. У складі закладу можуть функціонувати навчальні кабінети, лабораторії, кафедри за освітніми галузями, підрозділи інноваційної діяльності, позашкільні підрозділи та навіть пансіони чи філії. Це наближає організацію навчання до університетської моделі й розширює можливості для профільної підготовки.

Таким чином, профільна освіта в ліцеї розглядається як цілісна система, що поєднує індивідуалізацію й варіативність, компетентнісну орієнтацію та дослідницький підхід, академічність і практичність, а також виховну спрямованість на формування відповідальної, активної й соціально зрілої особистості

Типова освітня програма для 10–12 класів: структура й практичне застосування

(згідно з Типовою освітньою програмою для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням, 2025 р.)

Типова освітня програма (ТОП) для 10–12 класів є основою для створення академічним ліцеєм власної освітньої програми. На її базі педагогічна рада закладу ухвалює рішення про структуру й особливості організації навчання, враховуючи вимоги Державного стандарту профільної середньої освіти (2024 р.), освітні потреби учнів і можливості ліцею. Власна програма

конкретизує модель організації освітнього процесу й визначає механізми досягнення результатів навчання.

Профільне навчання в академічному ліцеї вибудовується як освітній процес, зорієнтований на виявлення й розвиток здібностей і обдарувань учнівства, досягнення результатів навчання та поступу в особистісному розвитку, формуванні й застосуванні компетентностей. Організаційна логіка полягає у створенні умов для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій через вільний вибір предметів чи інтегрованих курсів, а також рівнів їхньої складності. Для цього учні можуть об'єднуватися в змінні (тимчасові) групи в межах одного або кількох класів для поглибленого вивчення вибраних компонентів.

Програма, розроблена на основі ТОП, має:

- відповідати її структурі й вимогам до осіб, які можуть розпочати навчання;
- визначати загальний обсяг навчального навантаження за циклами й роками;
- містити навчальний план(и), сформований на основі одного чи кількох варіантів типових планів;
- містити перелік модельних навчальних програм та/або програм, схвалених педагогічною радою, з описом очікуваних результатів;
- описувати форми організації процесу та інструментарій оцінювання.

За потреби програма може включати кілька окремих навчальних планів – по одному для кожного профілю.

ТОП визначає рамки: вимоги до вступу, загальний обсяг навчального навантаження за циклами, його розподіл між освітніми галузями, варіанти типових навчальних планів, перелік модельних навчальних програм, рекомендовані форми організації та опис інструментарію оцінювання. У документі підкреслено автономію закладу та академічну свободу педагогів у межах норм законодавства.

Як зазначено в Концептуальних засадах реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї) (2024 р.) профілі ліцею формуються в межах трьох кластерів: мовно-літературного, соціально-гуманітарного та STEM. Заклад освіти формує їх самостійно на основі запропонованих у Типовій програмі варіантів типових навчальних планів, з огляду на запити учнів і можливості закладу. Допускаються як моногалузеві, так і багатогалузеві поєднання (наприклад, географія + іноземна мова в межах соціально-гуманітарного кластера). В освітній програмі ліцею обов'язково пропонується перелік вибіркового компонентів як у межах профілів (для досягнення результатів поглибленого рівня), так і поза профілями.

Особливістю 10 класу є те, що в першому семестрі кількість годин на обов'язкові освітні компоненти є однаковою для всіх кластерів. Це створює «вікно адаптації» – компенсує можливі освітні втрати, дає змогу учням випробувати обраний профіль і визначитися з подальшою траєкторією у профільно-адаптаційному циклі. Учень має право змінити профіль упродовж 10 року навчання.

Навчальний план ліцею має враховувати бюджетні та санітарно-гігієнічні обмеження: загальна сума годин за всіма освітніми галузями не може перевищувати річний обсяг, що фінансується з бюджету, і має відповідати вимогам щодо гранично допустимого навантаження здобувачів профільної освіти. У межах типових планів дозволено перерозподіл: години «профільних» обов'язкових компонентів можна спрямувати на обов'язкові предмети, спільні для всіх профілів, але не на вибіркові; години вибіркового компонентів можна спрямувати на обов'язкові за обраним профілем, але не на спільні для всіх. Для класів із навчанням мовами корінних народів чи національних меншин визначені мінімальні обсяги та правила такого перерозподілу. Години, відведені на вивчення предмету «Захист Вітчизни» не можуть бути перерозподілені.

Форми організації навчання визначає педагогічна рада й закріплює в освітній програмі з урахуванням віку учнів, стану їхнього здоров'я,

регіональних особливостей і ресурсів. Обов'язковим є створення безпечного освітнього середовища та дотримання Санітарного регламенту (зокрема щодо 5- або 6-денного навчального тижня та кількості змін).

Змістове наповнення забезпечується модельними навчальними програмами (МНП) або програмами, схваленими педагогічною радою закладу освіти у встановленому порядку. МНП визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів, зміст предмета / інтегрованого курсу та види навчальної діяльності. Структура МНП включає:

1. вступ (пояснювальну записку з метою, завданнями, принципами, структурою курсу та особливостями організації);
2. основну частину (послідовність очікуваних результатів за роками, зміст і види діяльності);
3. за потреби – практичну частину з методичними порадами, рекомендаціями щодо здійснення оцінювання (зокрема формувального й підсумкового), пропонованими ресурсами й обладнанням.

Добір програм здійснюється так: обов'язкові предмети / курси вивчаються за МНП із грифом «Рекомендовано МОН» або за програмами, схваленими МОН для використання в освітньому процесі; вибірккові компоненти – за тими самими підставами або за програмами, схваленими педагогічною радою, якщо вони описують результати не менше, ніж це передбачено Державним стандартом профільної середньої освіти. Переліки вибраних програм і вибірккових компонентів обов'язково включаються до освітньої програми ліцею (з посиланням на МНП чи протокол педради).

Очікувані результати навчання учнів мають бути проіндексовані згідно з орієнтирами для оцінювання Державного стандарту профільної середньої освіти та відображати поступ у формуванні вмінь і ставлень у динаміці курсу.

Оцінювання освітніх досягнень учнів має бути представлено в освітній програмі ліцею як інструментарій, що узгоджується з очікуваними результатами й орієнтирами для оцінювання Державного стандарту профільної середньої освіти. Передбачається використання формувального й підсумкового

оцінювання, що має бути також зафіксовано в методичній частині МНП. Якщо учень не має результатів річного оцінювання чи ДПА за рівень базової середньої освіти, він має пройти відповідне оцінювання протягом першого семестру навчального року.

Мовно-культурний аспект також інтегрується в планування: у ТОП надано варіанти для ліцеїв із навчанням українською мовою та для ліцеїв / класів з навчанням мовами корінних народів чи національних меншин (поряд із державною або з вивченням відповідної мови). Це має відобразитися в навчальному плані закладу освіти й впливає на перерозподіл годин, механізм якого описаний раніше. У низці випадків навчальні предмети можуть мати білінгвальний формат.

Методичні рекомендації для вчителів

- ✓ Організуйте змінні групи з прозорою процедурою набору: стартова діагностика → формування груп на 6–8 тижнів. Забезпечте «спільний слот» у розкладі, щоб міжкласні групи могли стабільно працювати.
- ✓ Зробіть «каталог вибірових модулів» ліцею: короткі карти курсів (цілі, пререквізити, формат оцінювання, навантаження) для поінформованого вибору.
- ✓ Відкрийте семестрові «дослідницькі класи» у межах вибіркової позапрофільної складової навчального плану для підготовки до МАН, турнірів, олімпіад: працюйте як тимчасові міжкласні об'єднання з окремими менторами та графіком консультацій.
- ✓ Запровадьте CLIL-мікромодулі у профільних дисциплінах (1–2 теми англійською / іншою мовою ЄС із підтримкою україномовних матеріалів): це підсилює академічну підготовку без зміни основної мови навчання.
- ✓ Налагодьте міжліцейні та міжнародні онлайн-заняття (спільні лабораторні, читацькі семінари, міні-проекти) через договори співпраці: це розширює освітнє середовище профільного навчання.

1.4 ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ ВИМІРИ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Система професійної орієнтації та кар'єрного консультування в закладах середньої освіти

(згідно з Проектом Концепції професійної орієнтації та кар'єрного консультування у системі освіти України на 2025-2027 роки, 2025 р.)

Зміст, методичний супровід та партнерська взаємодія у реалізації профорієнтації

Концепція державної політики у сфері професійної орієнтації та кар'єрного консультування на 2025–2027 роки визначає наскрізну профорієнтацію як ключовий елемент оновлення змісту освіти. Йдеться про поступове включення профорієнтаційних активностей в освітній процес усіх рівнів освіти. Це сприятиме формуванню в учнів компетентностей, необхідних для свідомого вибору освітньої та професійної траєкторії, а також для гнучкої адаптації до потреб сучасного ринку праці. У документі підкреслюється потреба створення поглибленого курсу профорієнтаційного спрямування у базовій і профільній школі, що стане фундаментом для подальшої освіти й професійного самовизначення.

Серед основних викликів, на які відповідає Концепція, називаються фрагментарність і несистемність наявної профорієнтаційної роботи, відсутність єдиного стандарту підготовки фахівців, розрив між освітою та реальними потребами ринку праці, обмеженість ресурсів у сільських територіях, а також недостатня доступність послуг для вразливих груп молоді. В умовах війни до цього додаються втрати людського капіталу, вимушена міграція, збільшення частки молоді, яка не навчається і не працює, і потреба у відновленні країни через підготовку нових фахівців. Оптимальним шляхом подолання цих викликів визначено інтеграцію профорієнтації в освітні програми, створення сучасних методичних матеріалів і цифрових ресурсів з відкритим доступом, розвиток інституту кар'єрного радника, організацію партнерства з

роботодавцями та громадами, а також гармонізацію підходів із європейськими стандартами. Це дасть змогу зробити профорієнтаційну роботу системною, адресною й орієнтованою на реальні потреби суспільства.

Важливою складовою оновлення є розроблення інклюзивних програм та підручників, які враховують різноманітність освітніх потреб і гарантують рівний доступ усім здобувачам освіти, включно з особами з інвалідністю, внутрішньо переміщеними здобувачами освіти й ветеранами. Паралельно планується підготовка методичних матеріалів для різних цільових груп – учителів, кар'єрних радників, управлінців, учнів і батьків. Такі матеріали мають дати змогу педагогам інтегрувати профорієнтацію в навчання, організовувати групові та індивідуальні консультації, використовувати сучасні діагностичні методики й пропонувати учням практичні завдання, що наближають навчання до реального життя.

Особливе значення має розроблення та затвердження професійного стандарту для посади кар'єрного радника у сфері освіти, що дасть змогу визначити перелік необхідних компетентностей для професійної діяльності за цим напрямом. Водночас планується оновлення стандартів вищої освіти для забезпечення розвитку профорієнтаційних компетентностей у підготовку майбутніх педагогів.

Зміст освіти буде підкріплено й цифровими ресурсами. Концепція окреслює розвиток профорієнтаційних модулів на національних освітніх платформах, створення відкритих онлайн-курсів для педагогів і кар'єрних радників, а також розширення профорієнтаційного контенту й ресурсів у вільному доступі. Це дасть змогу забезпечити рівний доступ до матеріалів для всіх учасників освітнього процесу, зокрема для тих, хто навчається у віддалених і найбільш постраждалих регіонах.

Методичний супровід у Концепції нерозривно пов'язаний із системним моніторингом і аналітикою. Передбачається впровадження методики оцінювання ефективності профорієнтаційної роботи на основі моделі «Кар'єро орієнтована школа (КОШ)», розроблення критеріїв і показників

результативності, а також регулярне оновлення даних про тенденції ринку праці. Зібрана інформація дасть змогу коригувати зміст освітніх програм, підвищувати актуальність навчальних матеріалів й адаптувати профорієнтаційні заходи до потреб економіки.

Окремий акцент зроблено на партнерстві, яке розглядається як принцип і механізм реалізації Концепції. До процесу профорієнтації залучаються заклади освіти, органи державної влади та місцевого самоврядування, молодіжні та міжшкільні ресурсні центри, роботодавці, бізнес, профспілки, громадські організації й міжнародні партнери. Така співпраця має забезпечити не лише інформаційну підтримку, а й створення практичних можливостей для учнів: проходження стажувань, участі в проєктних роботах, взаємодії з представниками різних професійних спільнот. Концепція передбачає розроблення програм практики та стажувань у партнерстві з роботодавцями, використання стандартів якості стажувань відповідно до рекомендацій Ради ЄС та запровадження механізмів отримання від роботодавців зворотного зв'язку щодо змісту освіти.

Важливо й те, що профорієнтаційна політика в Україні гармонізується з європейськими підходами. У документі зазначено орієнтацію на ключові компетентності ЄС, на ініціативу «Молодіжна гарантія», спрямовану на підтримку молоді, яка опинилася поза системою освіти й ринку праці, а також на рекомендації Ради ЄС щодо забезпечення якості стажувань. Це означає, що українська система профорієнтації поступово узгоджується з тими стандартами та практиками, які вже діють у країнах Європейського Союзу.

Таким чином, у Концепції створено основу для системного оновлення змісту освіти, розроблення методичних матеріалів, підготовки фахівців та побудови партнерських відносин, які забезпечують реальний зв'язок школи з ринком праці. Для вчительства це означає поступовий перехід від епізодичних профорієнтаційних заходів до інтегрованої роботи, де кожен предмет, кожен навчальний проєкт і кожна форма взаємодії з учнями стають частиною

формування компетентностей для свідомого професійного вибору й побудови майбутньої кар'єри.

Організаційно-дидактична основа профільної середньої освіти професійного спрямування

(згідно із Законом України «Про професійну освіту», 2025 р.)

Закон України «Про професійну освіту» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної освіти. Він окреслює структуру професійної освіти, вимоги до освітніх програм, а також механізми забезпечення якості й процедури оцінювання результатів навчання. Окремі положення закону присвячені співпраці з роботодавцями, питанням ресурсного забезпечення та ролі держави у формуванні політики в цій сфері. Закон запроваджує сучасні підходи до організації освітнього процесу, передбачає різні форми здобуття освіти, унормовує індивідуальні освітні траєкторії, визнання результатів неформального та інформального навчання, а також механізми академічної мобільності. Важливою складовою є нова модель системи забезпечення якості, що поєднує внутрішні процедури закладів і зовнішній інституційний аудит.

Освітня програма у професійній освіті визначається законом як основний організаційний документ, у якому формалізується зміст і послідовність навчання здобувачів та закладаються рамки для прийняття подальших управлінських рішень у закладі. Програму розробляють на підставі стандарту професійної освіти та відповідних професійних стандартів або, у разі їх відсутності, кваліфікаційних характеристик. У програмі визначаються форми здобуття освіти, вимоги до вступу, загальний обсяг навчального навантаження, перелік обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів, навчальний план, очікувані результати навчання з критеріями та формами оцінювання, програми складових, опис ресурсів, необхідних для реалізації, а також за потреби корекційно-розвитковий складник для осіб з особливими освітніми потребами. Порядок складання і затвердження освітньої програми деталізований: документ

погоджується педагогічною радою, для програм підготовки спеціаліста – також наглядовою радою (за її наявності), і затверджується керівником закладу чи уповноваженим суб'єктом.

Закон визначає форми здобуття професійної освіти: інституційну (денну, вечірню, дистанційну, мережеву), індивідуальну (екстернатну, на робочому місці) та дуальну, допускається їхнє поєднання, а порядок застосування регламентується положеннями центрального органу виконавчої влади у сфері освіти. Основними формами організації освітнього процесу визначено теоретичну підготовку, практичну підготовку, самостійну роботу та контрольні заходи, хоча заклад може доповнювати цей перелік власними формами для досягнення результатів освітньої програми. Практична підготовка є обов'язковою складовою, значна частина навчання має відбуватися у виробничому чи службовому середовищі.

Добове навчальне навантаження здобувача не може перевищувати 8 академічних годин, для осіб до 18 років встановлено норму не більш ніж 36 академічних годин на тиждень, для повнолітніх – 40 годин, навчальний рік триває не більше 40 навчальних тижнів, у щоденному розкладі обов'язково враховуються час на харчування та відпочинок. Закон передбачає можливість скорочення академічної години (не більше ніж на 15 хвилин) у разі медичних показань, особливих умов навчання або відповідно до договору про освітні послуги. Рішення про скорочення ухвалює педагогічна рада і затверджує керівник закладу, тоді як під час практики тривалість і порядок перерв визначаються виключно режимом підприємства або розпорядком дня органу, де проходить практика.

У державних і комунальних закладах, де навчання фінансується з державного чи місцевого бюджету, типовий діапазон чисельності групи становить від 8 до 30 здобувачів, зменшення чисельності протягом навчання не є підставою для її розформування. Для окремих освітніх компонентів дозволяється формувати змішані групи з різних курсів або років навчання, що

потребує організаційної готовності до роботи в умовах неоднорідного рівня підготовки.

Закон гарантує право здобувача на індивідуальну освітню траєкторію, академічну мобільність і визнання результатів попереднього навчання. Допускається різна тривалість здобуття освіти залежно від уже набутого досвіду, що вимагає наявності критеріїв і процедур для підтвердження попередніх результатів та можливості скорочення терміну навчання. Оцінювання результатів навчання регламентується принципами справедливості, неупередженості, незалежності, недискримінаційності та доброчесності. Особам, які навчалися за кошти державного або місцевого бюджету, після завершення навчання видаються ваучери для проходження оцінювання у кваліфікаційному центрі. Порядок видачі та фінансування ваучерів визначає Кабінет Міністрів України. Кваліфікаційні центри присвоюють повні або часткові кваліфікації або відмовляють у цьому, і якщо протягом року 25 % і більше випускників закладу отримали відмову у присвоєнні кваліфікації, проводяться перевірки та інституційний аудит, повторення такої ситуації може призвести до зупинення чи анулювання ліцензії. Закон встановлює обмеження: кваліфікаційний центр, створений або заснований закладом, не має права оцінювати його власних здобувачів, крім випадків, визначених законом. Так, за відсутності відповідного центру в регіоні або за неможливості його використання для осіб з особливими освітніми потребами допускається звернення до Національного агентства кваліфікацій задля отримання дозволу для оцінювання результатів навчання в закладі, де відбувалася підготовка.

До освітнього процесу, окрім педагогічних працівників (викладачів, майстрів виробничого навчання), можуть залучатися фахівці підприємств, установ, організацій, військовослужбовці та інші спеціалісти за цивільно-правовими договорами, а також інклюзивні асистенти. Роботодавці мають право брати участь у розробленні освітніх програм.

Керівник закладу має забезпечити умови для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти, академічної свободи педагогів, функціонування внутрішньої системи забезпечення якості, підвищення кваліфікації та безпечне освітнє середовище. Закон акцентує увагу на необхідності формування внутрішньої системи забезпечення якості у кожному закладі, що включає процедури дотримання академічної доброчесності, інструментів оцінювання результатів навчання, механізмів атестації й сертифікації педагогічних працівників. Педагогічна рада погоджує положення про внутрішню систему забезпечення якості та організацію освітнього процесу, а зовнішній рівень забезпечується через інституційний аудит, моніторинг і акредитацію.

Закон установлює календарні межі навчального року та канікул: не менше восьми календарних тижнів на рік, а для дуальної форми та навчання на робочому місці – перерву в теоретичному навчанні такої ж тривалості. Для педагогічних працівників визначено норму робочого часу – 36 годин на тиждень та навчальне навантаження у розмірі 720 годин на рік на одну ставку, ці норми враховуються під час складання розкладів, визначення навантаження й організації практик.

Окремі статті закону набирають чинності поступово: частина положень починає діяти через рік після ухвалення, інші мають відтермінування до 2026–2030 років. Система професійної освіти трансформується поетапно, важливо для планування методичної роботи й поступової реалізації змін.

Методичні рекомендації для вчительства

- ✓ Адаптуйте освітній процес до потреб регіонального ринку праці, включаючи ознайомлення здобувачів освіти з перспективними галузями й актуальними професіями.
- ✓ Організуйте взаємодію з роботодавцями та випускниками для формування в учнів адекватних уявлень про вимоги сучасного ринку праці та кар'єрні траєкторії.

- ✓ Формуйте в здобувачів освіти навички кар'єрного планування, сприяючи розвитку їхньої здатності ставити реалістичні освітні і професійні цілі.
- ✓ Забезпечуйте інтеграцію змісту навчання з професійною практикою, акцентуючи на можливостях прикладного застосування знань у реальних виробничих і соціальних контекстах.
- ✓ Застосовуйте проєктно-орієнтовані методики, що імітують професійні завдання та сприяють набуттю практичного досвіду.
- ✓ Розвивайте універсальні (трансверсальні) компетентності, зокрема критичне мислення, комунікацію, колаборацію та креативність, як основу професійної мобільності.
- ✓ Залучайте цифрові освітні інструменти й платформи для діагностики інтересів, професійних схильностей і організації віртуальних навчально-практичних симуляцій.
- ✓ Створюйте безпечні умови для освітніх проб і помилок, підтримуючи готовність учнів до експериментування та переосмислення вибору.
- ✓ Забезпечуйте партнерську взаємодію з батьками здобувачів освіти, підвищуючи їхню обізнаність про сучасні тенденції розвитку професій і значущість підтримки дитини.
- ✓ Демонструйте приклад безперервного професійного розвитку, позиціонуючи особисте підвищення кваліфікації як невід'ємний складник педагогічної культури.

ДОДАТОК
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА КАРТА
СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Загальні документи, які регламентують профільну середню освіту

- ✓ [Конституція України](#), 1996 р.
- ✓ [Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року](#), 2016 р.
- ✓ [Концептуальні засади освітніх галузей та дорожня карта реалізації концептуальних засад освітніх галузей у 2025-2030 рр.](#), 2025 р.
- ✓ [Концепція розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації](#), 2021 р.
- ✓ [Закон України «Про освіту»](#), 2017 р.
- ✓ [Закон України «Про повну загальну середню освіту»](#), 2020 р.
- ✓ [Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності](#), 2015 р.
- ✓ [Державний стандарт профільної середньої освіти](#), 2024 р.
- ✓ [Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти](#), 2021 р.
- ✓ [Порядок визнання на рівнях повної загальної середньої освіти результатів навчання, здобутих шляхом формальної та/або неформальної освіти у суб’єктів освітньої діяльності, розміщених за кордоном](#), 2025 р.

**Основні документи, які регламентують профільну середню освіту
академічного спрямування**

- ✓ [Концептуальні засади реформування профільної середньої освіти \(академічні ліцеї\)](#), 2024 р.
- ✓ [Положення про ліцей](#), 2021 р.
- ✓ [Типова освітня програми для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням](#), 2025 р.

- ✓ [Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти](#), 2021 р.

Основні документи, які регламентують профільну середню освіту професійного спрямування

- ✓ [Проект Концепції професійної орієнтації та кар'єрного консультування у системі освіти України на 2025-2027 роки](#), 2025 р.
- ✓ [Закон України «Про професійну освіту»](#), 2025 р.
- ✓ [Методика розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних робітничих професій](#), 2013 р.
- ✓ [Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів професійної \(професійно-технічної\) освіти за компетентнісним підходом](#), 2021 р.
- ✓ [Тимчасове положення про професійний ліцей](#), 2002 р.
- ✓ [Порядок організації інклюзивного навчання у закладах професійної \(професійно-технічної\) освіти](#), 2019 р.

Основні документи, які регламентують профільну середню освіту (для закладів передвищої й вищої освіти)

- ✓ [Закон України «Про фахову передвищу освіту»](#), 2019 р.
- ✓ [Закон України «Про вищу освіту»](#), 2014 р.
- ✓ [Типове положення про організацію освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти](#), 2023 р.
- ✓ [Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти](#), 2023 р.
- ✓ [Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти](#), 2020 р.
- ✓ [Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти](#), 2023 р.

- ✓ [Порядок визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти](#), 2022 р.
- ✓ [Порядок організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти](#), 2021 р.

**Основні документи, які регламентують профільну середню освіту
(для спеціалізованих закладів освіти)**

- ✓ [Положення про мистецький ліцей](#), 2020 р.
- ✓ [Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю](#), 1999 р.
- ✓ [Положення про військовий \(військово-морський, військово-спортивний\) ліцей та ліцей із посиленою військово-фізичною підготовкою](#), 2021 р.
- ✓ [Положення про ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання](#), 2024 р.
- ✓ [Положення про науковий ліцей](#), 2019 р.
- ✓ [Порядок проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти](#), 2021 р.

**Основні документи, які регламентують профільну середню освіту
(для спеціальних закладів освіти)**

- ✓ [Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр](#), 2019 р.
- ✓ [Положення про інклюзивно-ресурсний центр](#), 2017 р.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., & Топузов, О. (2023). Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти. У *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: Методичні рекомендації* (с. 19–25). Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737635>
- Арістова, Н. (2023). Трикутник партнерства «учителі - учні – батьки»: Долаємо стрес разом (за результатами українсько-латвійського проєкта «Мережева система підтримки для педагогів, спрямована на зниження рівня тривожності в дітей у регіонах, що постраждали від війни»). У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжн. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 50–52). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734324>
- Арістова, Н. (2024). Розвиток навичок ХХІ століття: Свідоме сприйняття дійсності в учнів закладів загальної середньої освіти. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжн. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 6–8). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742638>
- Арістова, Н. (2025). Нормативно-правове забезпечення формування цифрової компетентності учнів старшої профільної школи в Україні. У *Цифрова трансформація в освіті: виклики та перспективи: матеріали Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 112–114). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745505>
- Арістова, Н., & Гусак, Ю. (2023). Реалізація положень аксіологічного підходу до формування освітньої автономності учнів старшої школи. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжн. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 3–5). <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Zbirnyk-Svit-dydaktyky-2.pdf>
- Арістова, Н., & Гусак, Ю. (2024а). Визначення дидактичних умов формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання. *Суспільство та національні інтереси*, 4(4), 223–233. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-223-233](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-223-233)

- Арістова, Н., & Гусак, Ю. (2024b). Метод скаффолдингу як інноваційний метод формування освітньої автономності учнів закладів загальної середньої освіти на заняттях з англійської мови. У *Perspectives of contemporary science: theory and practice. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. (с. 704–708). <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-26-28.05.24.pdf>
- Арістова, Н., & Махович, І. (2024). Розуміння змісту і сутності поняття «гейміфікація» у науковому педагогічному просторі України. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Педагогіка»)*, 8(36), 1058–1070. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-1058-1070](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-1058-1070)
- Ліпчевська, І. (2024a). Зміст профільної середньої освіти: Індивідуалізація та персоналізація навчання. У *Орієнтири національної освіти в умовах сьогодення : зб. наук. пр. Міжнар. наук.- практ. конф.* (с. 39–42). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743056>
- Ліпчевська, І. (2024b). Компетентність з навчання впродовж життя як необхідна умова професійної успішності особистості в інформаційному суспільстві. *Молодь і ринок*, 12(232), 40–45. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.315426>
- Ліпчевська, І. (2024c). Створення цифрового освітнього середовища як необхідна умова успішності профільної середньої освіти. У *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі : матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. молодих учених* (с. 115–118). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743059>
- Ліпчевська, І. (2024d). Тенденції розвитку української системи освіти в умовах воєнного стану в країні: Від освітніх втрат до потенційних можливостей удосконалення освітнього процесу. У *Світ дидактики: дидактика в*

сучасному світі: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (с. 123–124). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739969>

Ліпчевська, І. (2024е). *Цифровізація освіти як інструмент мінімізації навчальних втрат учнів*. У Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (с. 75–78). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743060>

Ліпчевська, І., & Савчук, А. (2024). Проектна діяльність учнів: Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності. *«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»*, 7(25), 814–828. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7\(25\)-814-828](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-814-828)

Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2023). Аналітичні матеріали: Дидактичні особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(10), 56–62. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008>

Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2023). Застосування онлайн-дошки Miro в закладах загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання. *Український Педагогічний журнал*, 1, 52–58. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-52-58>

Малихін, О., & Арістова, Н. (2024а). Нормативно-правова база організації освітньої діяльності в закладах профільної середньої освіти Естонії. У *Тенденції розвитку педагогіки та освіти в умовах цифрових трансформацій (ByteEd-2024) : матеріали I Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 234–236). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742720>

Малихін, О., & Арістова, Н. (2024b). Організація профільної середньої освіти: Досвід Естонської республіки. У *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* (с. 27–31). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740521>

Малихін, О., & Арістова, Н. (2024с). Профільний підхід до організації освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти: Досвід Італії. У

Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі : збірник матеріалів VIII Міжнар. наук. конф. (с. 202–206). <https://doi.org/10.32405/978-617-7990-72-6-2024-367>

Малихін, О., Арістова, Н., & Алексеева, С. (2023). *Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час: Методичні рекомендації*. Інститут педагогіки НАПН України. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-720-6-2023-59>

Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2024а). Профільна середня освіта: Упровадження глобальних трендів у вітчизняній педагогіці. У *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі : збірник матеріалів VIII Міжнар. наук. конф.* (с. 207–210). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742626>

Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2024b). Цифровізація профільної середньої освіти як інструмент мінімізації навчальних втрат учнів в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*, 4, 57–64. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-57-64>

Малихін, О., Арістова, Н., Ліпчевська, І., Павловська, О., & Борзенкова, Т. (2025). Організаційно-методичні умови допрофільного та профільного навчання в закладі загальної середньої освіти на засадах концепції Нової української школи: Результати організаційно-підготовчого етапу всеукраїнського експерименту. *Український педагогічний журнал*, 2, 94–104. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-94-104>

Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2022). Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: Змішане навчання. *Український педагогічний журнал*, 3, 68–76. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>

Малихін, О., & Загорулько, М. (2022). Онлайн-дошка MIRO як засіб навчання у дистанційній та змішаній освіті. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжн. Наук.-практ. інт.-конф.* (с. 86–89). https://doi.org/10.32751/world_didactics2

- Малихін, О., & Загорулько, М. (2023). *Індивідуалізація навчання в закладах загальної середньої освіти як психолого-педагогічна проблема. У Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжн. Наук.-практ. інт.-конф.* (с. 165–170).
- Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2023). Штучний інтелект як засіб цифровізації освіти. У *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення: збірник тез доповідей* (с. 234–237). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739976>
- Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2024). Актуальні питання реформування профільної середньої освіти в Україні. У *Тенденції розвитку педагогіки та освіти в умовах цифрових трансформацій (ByteEd-2024) : матеріали I Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 237–240). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743061>
- Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2025a). Емоційний інтелект учителя як чинник результативності освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*, 6(13), 42–49. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i6-006>
- Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2025b). Рівень розвитку емоційного інтелекту вчителя як передумова забезпечення якості освітнього процесу в умовах воєнного стану. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 84–87). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745770>
- Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2025c). Розвиток емоційного інтелекту учнів під час навчання природничо-математичних предметів у ліцеї. У *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: матеріали VII Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 106–109). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745771>
- Малихін, О., & Павельчук, М. (2025). Формування освітньої автономності учнів старшої школи як чинник забезпечення якості профільної середньої освіти. *Перспективи та інновації науки*, 2(48), 660–668. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-2\(48\)-660-668](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-2(48)-660-668)

- Павельчук, М. (2024). Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління альфа: Урахування індивідуально-психологічних особливостей. *Український Педагогічний журнал*, 3, 79–86. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-79-86>
- Павельчук, М. (2024). Методики визначення рівня сформованості наскрізного вміння діяти творчо учнів загальної середньої школи. *Південноукраїнські мистецькі студії*, 1, 38–41. <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-1.7>
- Павельчук, М. (2024). Застосування технологій штучного інтелекту задля провадження навчання впродовж життя (на прикладі КНР). У *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи: Збірник матеріалів III Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 45–49).
- Попов, Р. (2024). Взаємозв'язок освітнього середовища та становлення лідерських якостей у учнів закладів загальної середньої освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*, 12(6), 120–125. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i6-018>
- Попов, Р., & Загорулько, М. (2024). Психолого-дидактичний алгоритм індивідуалізації навчання в умовах змішаного формату організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжн. Наук.-практ. інт.-конф.* (с. 14–20). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739695>
- Попов, Р., & Павельчук, М. (2025). Педагогічні умови формування лідерських навичок і компетентностей учнів старшої профільної школи в контексті змісту та стандартів сучасної освіти. *Український Педагогічний журнал*, 1, 38–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-38-44>
- Топузов, О., & Алексєєва, С. (2024). Забезпечення якості загальної середньої освіти: Сучасні виклики та можливості. *Проблеми сучасного підручника*, 33, 266–272. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-33-266-272>
- Топузов, О., Калініна, Л., & Рогоза, В. (2024). Реалізація STEM-освіти й модернізація українського шкільного куррикулуму, як чинники покращання

природничо-наукової грамотності учнів у ракурсі досягнення цілей PISA. *Проблеми сучасного підручника*, 31, 241–257. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-31-241-257>

Топузов, О., & Алексєєва, С. (2024а). Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*, 1, 5–11. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-5-11>

Топузов, О., & Алексєєва, С. (2024b). Штучний інтелект та імерсивні технології в освітніх практиках: Компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті під час війни в Україні. *Освіта для цифрової трансформації суспільства*, 1, 249–259.

Топузов, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2024). Нормативно-правове забезпечення профільної середньої освіти. У *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2024 рік* (с. 119–121). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745769>

Топузов, О., Арістова, Н., & Попов, Р. (2023). Тенденції трансформації форм, методів і засобів індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. У *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік* (с. 31). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739311>

Топузов, О., Малихін, О., Алексєєва, С., & Арістова, Н. (2024). *Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі: Методичний посібник*. Видавничий дім «Освіта». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741093>

Топузов, О., Малихін, О., Арістова, Н., Алексєєва, С., Попов, Р., Барановська, О., & Шелестова, Л. (2024). *Теорія і практика індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти*. Видавничий дім «Освіта». <https://doi.org/10.32405/978-966-983-485-0-2024-1099>

- Топузов, О., Сидоренко, В., & Алексеева, С. (2025). Профільна середня освіта професійного спрямування: Між надією та дійсністю. *Український Педагогічний журнал*, 1, 5–14. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-5-14>
- Каупузс, А., Мalykhin, О., Aristova, N., Kalvans, E., & Orska, R. (2023). Educators' feedback on website "overcoming stress and anxiety together: Teachers – schoolchildren – parents". *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 564–574. <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7089>
- Kremen, V., Topuzov, O., Liashenko, O., Malovanyi, Y., & Zasiakina, T. (2023). Концептуальні засади трансформації профільної середньої освіти в контексті реформування української школи. *Education: Modern Discourses*, 6, 69–77. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2023-6-06>
- Malykhin, O., Kaupuzs, A., Aristova, N., Orska, R., & Kalvans, E. (2023). Anxiety among school-age children in war-affected areas in Ukraine and ways to reduce it: Parents' views. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 553–563. <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7088>
- Malykhin, O., Aristova, N., & Bondarchuk, J. (2022). Providing quality education to school-age children in times of war in Ukraine: A netnographic analysis. *The New Educational Review*, 69, 180–190. <https://doi.org/10.15804/tner.2022.69.3.14>
- Topuzov, O., Kalinina, L., Zabolotna, O., & Lokshyna, O. (2024). *European Teaching Excellence for Students' Better Performance,: A manual for teachers*. Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. <https://doi.org/10.32405/978-617-7990-34-4-2024-86>
- Topuzov, O., Lokshyna, O., & Holovko, M. (2023). Learning losses: The complexity of problem in the context of war in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 6, 7–17. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2023-6-01>
- Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Kalinina, L., & Mosiakova, I. (2024). Learning losses among students of general secondary schools in Ukraine as a consequence of unpredictable global challenges: Challenges and perspectives. *Society*.

Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1, 563–572. <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7915>

Topuzov, O., & Vasylieva, D. (Eds). (2023). *Collection of tasks for the development of students' mathematical competence in PISA format*. Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. <https://doi.org/10.32405/978-617-7990-28-3-2023-74>

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1 ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: МІЖ ТЕОРІЄЮ І ПРАКТИКОЮ

У період освітніх реформ профільна середня освіта набуває статусу не лише завершального етапу шкільного навчання, а й простору усвідомленого вибору, самореалізації та професійного самовизначення учня. У цій системі педагогічні технології відіграють не лише інструментальну, а стратегічну роль: вони стають основою для реалізації особистісно орієнтованої, компетентнісної та діяльнісної парадигм освіти.

На сучасному етапі педагогічні технології виконують низку функцій, які забезпечують цілісність і результативність профільного навчання. До ключових функцій належать: диференційна, мотиваційна, інтенсифікаційна, функція самореалізації, функція формування уміння приймати рішення, комунікативна, контролююча та прогностична. Їх реалізація дає змогу перевести освітній процес із площини репродуктивного знання до активного розвитку компетентностей зростаючої особистості.

Узагальнюючи результати наукових досліджень, виокремимо вісім ключових функцій педагогічних технологій у профільній середній освіті:

- ✓ *диференційна*: забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, даючи учневі змогу рухатися власною освітньою траєкторією;
- ✓ *мотиваційна*: активізує внутрішню мотивацію до навчання, зміцнює зацікавленість у змісті обраного профілю;
- ✓ *інтенсифікаційна*: підвищує ефективність навчальної діяльності без механічного збільшення навантаження;
- ✓ *функція самореалізації*: створює простір для творчої, дослідницької, соціальної активності, що відповідає нахилам і здібностям учнів;
- ✓ *функція формування уміння приймати рішення*: розвиває здатність до відповідального вибору та рефлексії;
- ✓ *комунікативна*: забезпечує взаємодію учасників освітнього процесу, формує міжособистісну компетентність;

✓ *контролююча*: трансформується з класичного інструмента перевірки знань у комплексний засіб педагогічного супроводу, розвитку, рефлексії та професійного самовизначення;

✓ *прогностична*: дає змогу аналізувати динаміку навчання і прогнозувати освітні результати (Шелестова Л. В., 2025f).

Диференційна функція педагогічних технологій як інструмент персоналізації профільної освіти

Диференційна функція педагогічних технологій є однією з центральних у реалізації ідеї індивідуального підходу в профільній освіті. Її суть полягає в адаптації змісту, методів і форм навчання до рівня підготовки, навчальних потреб, темпу засвоєння знань та інтересів кожного учня. Саме вона дає змогу вибудовувати особистісні освітні траєкторії та реалізовувати профільне навчання як інструмент самопізнання і професійного самовизначення.

Реалізація диференціаційної функції педагогічних технологій у профільній освіті передбачає створення гнучких і водночас цілеспрямованих освітніх траєкторій, що відповідають індивідуальним інтересам і нахилам старшокласників. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є курси за вибором, які дають змогу учневі поглиблено вивчати дисципліни, що відповідають обраному профілю. Так, у STEM-профілі ефективними є курси з молекулярної біології, робототехніки, прикладної математики. У гуманітарному – креативне письмо, сучасна журналістика, теорія комунікації. В економічному – фінансова грамотність та основи підприємництва.

Ще одним ефективним засобом диференціації є використання цифрових освітніх платформ. Такі ресурси, як Moodle, Google Classroom, Khan Academy, створюють умови для адаптивного навчання: вони дають змогу учням опрацьовувати матеріал у власному темпі, самостійно обирати рівень складності завдань, отримувати миттєвий зворотний зв'язок, аналізувати власні досягнення. У такий спосіб формується індивідуальна освітня траєкторія, яка відповідає як академічному рівню учня, так і його профільним інтересам.

Важливе місце в структурі диференційованого навчання посідають проєктні технології. Вони створюють можливість для самостійної, креативної, а нерідко й міждисциплінарної діяльності, яка максимально наближена до реального життя. У межах STEM-профілю це можуть бути екологічні дослідження, розробка енергозберігаючих систем, участь у хакатонах. У гуманітарному профілі учні створюють відеоблоги, готують літературні журнали або дослідження на основі медіатекстів. У соціально-орієнтованих напрямках переважають просвітницькі проєкти, кампанії соціальної дії, волонтерські ініціативи. Такий формат активізує внутрішню мотивацію учня, дозволяє виявити сильні сторони особистості, формує відчуття цінності власного внеску та причетності до значущих процесів.

Особливу роль диференційна функція педагогічних технологій відіграє в умовах інклюзивної освіти. Тут адаптація змісту, форм і методів залежить від типу особливих освітніх потреб учня: для дітей з порушеннями зору використовуються аудіоматеріали та тактильні ресурси; з порушеннями слуху – відеоуроки з сурдоперекладом; з розладами аутистичного спектру – структуровані завдання, візуальні підказки та соціальні історії.

Отже, диференційна функція педагогічних технологій в умовах профільної середньої освіти виконує ключову роль у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти, у розвитку академічних, когнітивних та соціальних компетентностей учнів, а також у створенні передумов для їх подальшого професійного зростання. (Шелестова Л. В., 2025 а).

Функція самореалізації: освітній простір як простір зростання

Педагогічні технології в умовах профільної школи є не лише засобом передачі знань, а й ресурсом для розкриття особистісного потенціалу. Вони відкривають простір для творчості, ініціативності, командної взаємодії, розвитку лідерських якостей і соціальної активності. Самореалізація учня стає можливою через практичне впровадження педагогічних технологій, адаптованих до профілю навчання.

Зокрема, проєктне навчання демонструє високий потенціал у розвитку креативності, ініціативності та навичок командної роботи. У технологічному профілі ефективним є створення технічних рішень, орієнтованих на реальні виклики виробництва (наприклад, моделювання робототехнічних пристроїв або проєктування 3D-прототипів). Такі завдання не лише формують професійну ідентичність учнів, а й дозволяють їм усвідомлено обирати майбутній фах.

У природничо-математичному профілі особливе місце займає STEM-освіта, яка поєднує науку, технології, інженерію та математику в цілісну систему практико-орієнтованого навчання. Застосування цифрових симуляцій (наприклад, віртуальних лабораторій на базі платформи PhET або Labster) розширює межі експериментальної діяльності, забезпечуючи безпечні умови для складних досліджень і візуалізацій.

У гуманітарному профілі важливим інструментом є технології медіаосвіти, креативного письма та соціокультурних проєктів. Учні залучаються до створення авторських блогів, шкільних подкастів, історичних реконструкцій, що дає змогу реалізувати власний світогляд, критично осмислювати інформацію та взаємодіяти з соціумом на рівні партнерства.

Для економічного профілю прикладними є технології фінансового моделювання, онлайн-симулятори управління бюджетом, участь у конкурсах «Шкільний стартап» та бізнес-інкубаторах. Це забезпечує формування підприємницьких навичок та розуміння економічних процесів за допомогою власної активної участі у створенні економічних рішень.

У соціально-педагогічному профілі широко впроваджуються соціальні ініціативи: волонтерські проєкти, екологічні кампанії, робота із вразливими категоріями населення. Такі форми навчання формують у старшокласників громадянську відповідальність, емпатію та готовність до активної участі у суспільному житті.

Використання інтерактивних цифрових платформ (Google Classroom, Edmodo) у всіх профілях забезпечує індивідуалізацію навчання, формування навичок самоосвіти, рефлексії та цифрової грамотності. Ці платформи дають

можливість учням працювати у власному темпі, будувати персональні освітні траєкторії та усвідомлено оцінювати свої досягнення.

Таким чином, педагогічні технології, адаптовані до кожного профілю, є дієвим інструментом для практичного формування освітньої ідентичності старшокласників. Вони не лише забезпечують високий рівень академічної підготовки, а й відкривають простір для реалізації особистісного потенціалу, що є основою успішної самореалізації в умовах сучасного суспільства (Шелестова Л. В., 2025 d).

Інтенсифікаційна функція: як досягти більше без перевантаження

Профільне навчання потребує оптимізації освітнього процесу в умовах обмеженого часу та підвищених академічних вимог. Інтенсифікаційна функція педагогічних технологій полягає в активізації пізнавальної діяльності учнів без збільшення кількості навчального матеріалу.

Інтенсифікація навчання в умовах профільної середньої освіти є не лише теоретичним конструктом, а й практичним завданням, яке реалізується за допомогою цілеспрямованого впровадження певних педагогічних технологій. Застосування інноваційних форм і методів навчання дає можливість перетворити традиційний освітній процес на динамічне та практико орієнтоване середовище.

У профільній школі *проектна діяльність* дає змогу учням не лише осмислити навчальний матеріал, а й застосувати його у міждисциплінарному та життєвому контексті. Наприклад:

- ✓ у технологічному профілі: реалізуються технічні чи інженерні проекти, що потребують розрахунків, креслень, тестувань;
- ✓ у природничому профілі: екологічні експедиції, лабораторні дослідження, мініпроекти з біології чи хімії;
- ✓ у гуманітарному профілі: історичні реконструкції, фольклорно-літературні етюди, журналістські розслідування.

Такі форми активізують мислення, вимагають командної взаємодії, відповідальності, самоорганізації й презентативних умінь. Саме тому проєктне навчання є ключовим інструментом для інтенсифікації пізнавальної активності.

Інтерактивні технології (дискусії, дебати, рольові ігри, кейс-аналіз) є надзвичайно ефективними для розвитку навичок аналізу, аргументації, прийняття рішень і соціального мислення. Вони дають змогу: розглядати складні проблеми з різних точок зору; застосовувати знання в нових, часто симульованих обставинах; формувати культуру діалогу, компромісу, командної роботи. У профілях з гуманітарним спрямуванням (правовий, історичний, соціологічний) саме ці технології слугують основою для глибокого засвоєння понять і формування життєво важливих компетентностей.

Використання *цифрових платформ*, віртуальних лабораторій і засобів онлайн-колаборації (Google Workspace, Canva, PhET тощо) дає візуалізувати абстрактні поняття; моделювати процеси (фізичні, хімічні, економічні); організовувати спільну роботу на відстані; підтримувати самоосвіту та індивідуальний темп навчання. Це особливо ефективно в умовах дистанційного навчання або при обмежених матеріально-технічних ресурсах.

Використання *ігрових технологій* (змагань, рейтингових систем, місій, квестів) суттєво підвищує рівень залучення учнів. У старшій школі гейміфікація виявляється найбільш ефективною у таких напрямках:

- ✓ економічні профілі: бізнес-симуляції, маркетингові симулятори, управління підприємством у віртуальному середовищі;
- ✓ технологічні профілі: розробка продуктів, тестування прототипів, стратегічні ігри;
- ✓ суспільствознавчі профілі: симуляція виборів, судові засідання, моделі міжнародних відносин.

Завдяки гейміфікації учень не лише засвоює знання, а й вчиться приймати рішення, оцінювати ризики, адаптувати стратегії, тобто, набуває компетентностей, релевантних до реального життя.

Інтенсифікація навчання передбачає перехід від репродуктивного засвоєння до самостійного набуття знань. У цьому контексті важливою є: підтримка індивідуальних освітніх траєкторій (засобами електронних портфоліо, менторства, індивідуальних планів); рефлексія та самооцінювання (щоденники навчання, міні-есе, самоаналіз результатів); автономність у виборі тем, джерел, форматів опанування змісту. Це сприяє формуванню відповідальності, самодисципліни, мотивації до навчання.

Застосування педагогічних технологій, орієнтованих на активну, творчу, дослідницьку та самостійну діяльність учнів, є ефективним шляхом інтенсифікації навчального процесу в профільній середній освіті. Їх використання не вимагає збільшення обсягу навчального матеріалу чи кількості академічних годин, а спрямоване на якісне оновлення способу навчання. Завдяки цьому навчальна діяльність учнів стає більш змістовною, мотивованою, гнучкою й орієнтованою на реальні життєві виклики, що особливо важливо у контексті професійного самовизначення та соціалізації старшокласників (Шелестова Л. В., 2025 б).

Прикладні аспекти реалізації мотиваційної функції педагогічних технологій у профільній середній освіті

Серед усіх функцій педагогічних технологій особливе місце посідає мотиваційна. Вона реалізується за допомогою системного впровадження дидактичних рішень, які забезпечують не лише засвоєння знань, а й формування внутрішньої освітньої мотивації, відповідальної навчальної поведінки та професійної самосвідомості старшокласників.

Найбільший потенціал у формуванні внутрішньої мотивації мають такі технології:

✓ *Проектне навчання*: створює умови для індивідуального вибору, планування, дослідницької діяльності, презентації результатів, що стимулює інтерес, самоповагу, автономію.

✓ *Проблемне навчання*: активізує когнітивну діяльність шляхом інтелектуальних викликів; розвиває критичне мислення, сприяє самоствердженню.

✓ *Кооперативні технології* (ротаційні трійки, «акваріум», робота в групах тощо): підсилюють мотивацію за рахунок соціальної взаємодії, підтримки, спільного успіху.

✓ *Кейс-метод*: залучає учнів до розв'язання реальних життєвих і професійних ситуацій, формує ціннісне ставлення до навчального змісту.

✓ *Інформаційно-комунікаційні технології* (ІКТ): персоналізують навчання, візуалізують зміст, стимулюють цифрову активність і відповідність сучасним запитам.

Для посилення мотиваційної функції доцільно дотримуватися таких вимог: визнання суб'єктності учня (можливість вибору тем, способів діяльності, партнерів, форм представлення результатів); рефлексія (регулярне самооцінювання, аналіз власних освітніх досягнень); емоційна безпека та ситуація успіху (створення доброзичливої атмосфери, в якій помилки сприймаються як ресурс розвитку); професійно орієнтована подача змісту (формування змісту, пов'язаного з майбутньою професією, особистими запитами та життєвими перспективами учнів).

На основі аналізу теоретичних і емпіричних даних, запропоновано низку дієвих педагогічних рішень:

✓ Диференціація завдань: для учнів із високим рівнем мотивації – творчі завдання, дослідницька діяльність; для менш вмотивованих – вправи з гарантованим успіхом, завдання з негайним зворотним зв'язком.

✓ Моніторинг стану мотивації старшокласників: проведення анкетувань, щоденників навчальної мотивації, інтерв'ювання для корекції стратегії взаємодії.

✓ Підвищення кваліфікації вчителів: тематичні воркшопи щодо емоційного дизайну навчального середовища, інструментів мотиваційної діагностики, кейсів успішних практик.

✓ Популяризація кейсів: міжшкільні учнівські конференції, демонстрація учнівських проєктів, створення банку педагогічних ідей на платформах шкільних методоб'єднань.

Загалом, реалізація мотиваційної функції педагогічних технологій у профільній середній освіті потребує системного підходу, гнучкості та постійного удосконалення як змісту освіти, так і методик його викладання з урахуванням індивідуальних освітніх траєкторій учнів (Шелестова Л. В., 2025 с).

Прикладні аспекти реалізації функції формування вміння приймати рішення в умовах профільної освіти

Профільна освіта є оптимальним середовищем для формування здатності до відповідального вибору. У цьому контексті педагогічні технології є моделями дій, що дають змогу учню навчитися діяти в умовах невизначеності, аналізувати альтернативи, прогнозувати наслідки.

Проектне навчання створює умови для формування повного циклу прийняття рішень: від визначення проблеми до оцінки результатів діяльності. Учень формулює цілі, планує дії, обирає оптимальні інструменти, оцінює наслідки власного вибору. Це особливо ефективно у технологічному та природничому профілях (екологічні проєкти, інженерне моделювання).

Кейс-аналіз активізує аналітичне, прогностичне мислення, вчить приймати рішення в умовах обмеженої або суперечливої інформації. Найчастіше використовується в економічному та соціально-гуманітарному профілях. Учень розв'язує ситуацію, що містить конфлікт інтересів або дилему, оцінює ризики, обґрунтовує власну позицію.

Проекти в STEM-напрямку моделюють ситуації з реального наукового або технологічного життя, в яких рішення мають багатовимірний характер. Навчальні завдання за типом «придумай, протестуй, удосконалий» розвивають логіку, гіпотетичне мислення, здатність прогнозувати.

Гейміфікація створює симульоване середовище для тренування навичок робити вибір. Учні стикаються з навчальними дилемами, де кожне рішення

впливає на результат. Особливо ефективна в курсах «Громадянська освіта», «Фінансова грамотність», «Інженерний дизайн».

Тренінгові технології створюють умови для групової взаємодії учнів, в якій вони вчаться висловлювати власну позицію, обґрунтовувати вибір, приймати рішення у ході обговорення. Тренінгові технології ефективні в соціально-психологічному профілі, а також у міжпредметних курсах на кшталт «Лідерство», «Конфліктологія».

Технологія портфоліо розвиває рефлексивну здатність до оцінки власного досвіду, самоаналізу прийнятих рішень, відповідальності за особисту траєкторію. Учень самостійно обирає артефакти, які вважає значущими, формулює критерії оцінки своїх рішень, аналізує помилки й успіхи.

Щоб функція формування уміння приймати рішення була реалізована ефективно, зміст, організація й технології навчання мають бути адаптовані до логіки кожного освітнього профілю.

У *природничо-математичному профілі* вміння обґрунтовано обирати формується за допомогою дослідницької діяльності: учень висуває гіпотезу, обирає метод її перевірки, аналізує результати, формує висновки. Найбільш дієвими є проєктні технології, що орієнтовані на продуктивну діяльність.

У *гуманітарному профілі* рішення учня базується на ціннісному аналізі текстів, історичних подій, моральних дилем. Есе, дебати, інтерпретація літератури стимулюють формування внутрішньої позиції, здатності аргументовано обирати й нести відповідальність за цей вибір.

У *технологічному профілі* домінує практична діяльність: проєктування, моделювання, інженерний дизайн. Учень приймає рішення щодо матеріалів, інструментів, способів реалізації, що сприяє розвитку критичного та прогностичного мислення.

Економічний профіль акцентує увагу на прийнятті стратегічно й етично обґрунтованих рішень. Бізнес-кейси, симуляційні ігри, розробка бізнес-планів формують здатність оцінювати ризики, планувати дії в умовах невизначеності.

У соціально-психологічному профілі важливим є розвиток емпатії, моральної відповідальності, соціального прогнозування. Рольові ігри, аналіз поведінкових ситуацій і дилем формують готовність до морального вибору та вміння бачити наслідки своїх дій у суспільстві.

Таким чином, формування вміння приймати рішення відбувається по-різному залежно від профілю, але в кожному разі потребує педагогічних технологій, що забезпечують не лише когнітивну, а й емоційно-ціннісну залученість учня (Шелестова Л. В., 2025 е).

Специфіка реалізації комунікативної функції педагогічних технологій у різних профілях профільної середньої освіти

Профільна середня освіта орієнтована не лише на засвоєння поглибленого предметного змісту, а й на розвиток ключових компетентностей, серед яких особливої актуальності набуває комунікативна. У цьому контексті комунікативна функція педагогічних технологій виконує не лише інструментальну, але й ціннісну роль. Вона забезпечує учням можливості для формування навичок діалогу, конструктивної аргументації, міжособистісної взаємодії, а також публічної презентації результатів власної діяльності.

Теоретичним підґрунтям реалізації комунікативної функції виступає діяльнісний підхід, який розглядає спілкування як форму спільної навчальної діяльності. Соціокультурний підхід надає комунікації значення простору культурного розвитку, де мовлення виконує роль інструменту осмислення та трансляції досвіду. Компетентнісний підхід, що нині є методологічним підґрунтям для Нової української школи, пов'язує комунікативну функцію з уміннями будувати аргументовані висловлювання, слухати співрозмовника, переконувати, працювати в команді. Це передбачає створення освітнього середовища, де учень постійно включений у ситуації продуктивної взаємодії, мовленнєвої активності, рефлексивного обміну.

У профільній школі реалізація комунікативної функції педагогічних технологій відбувається з урахуванням специфіки кожного навчального профілю. Так, у *гуманітарних профілях* комунікація постає не лише засобом

навчання, а й його змістом. Учні активно долучаються до публічного обговорення, інтерпретації текстів, дискусій на етичні, історичні, філософські теми. Дискусійні платформи, симуляції, аналітичне рецензування та публічні проєкти є органічними елементами освітнього процесу, які сприяють формуванню культури аргументованої полеміки, критичного осмислення ідей, розвитку емоційного інтелекту.

У *природничо-математичних профілях* комунікація інтегрується в логіку дослідницької діяльності. Спільне висування гіпотез, обговорення результатів експериментів, командне моделювання процесів, рефлексія після лабораторних робіт – усі ці форми забезпечують формування наукового мовлення, термінологічної точності, логіко-аналітичного стилю комунікації. Особливе значення мають мікрогрупові форми роботи, які передбачають постійну мовленнєву взаємодію в межах пізнавального завдання.

У *технологічних профілях* провідним вектором є формування навичок професійної комунікації. Розробка технічної документації, обговорення дизайну та функціоналу макетів, захист проєктних рішень, командні обговорення рішень формують здатність точно, чітко й фахово висловлювати думки. Тут важливою є інтеграція комунікативної функції з технологічною компетентністю.

У *мистецьких профілях* комунікація набуває естетичного забарвлення. Публічні обговорення творчих ідей, рефлексія після занять, інтерпретація мистецьких творів, командні перформанси сприяють формуванню образного мислення, емпатії, здатності до емоційної та естетичної аргументації. Комунікативна функція тут не лише вербальна, вона інтегрує візуальні, аудіальні, тілесні способи вираження, розвиває здатність транслювати зміст у художній формі.

Таким чином, комунікативна функція педагогічних технологій у профільній середній освіті не має універсального сценарію реалізації. Вона диференціюється відповідно до змісту профілю, його практичної, наукової чи

естетичної орієнтації. Проте спільним є її інтегративний характер, націленість на підготовку учнів до ефективної взаємодії у різних ситуаціях.

Серед сучасних педагогічних технологій, що дають змогу реалізувати комунікативний потенціал профільного навчання, варто виокремити дискусійні технології, проєктне та кейс-навчання, імітаційне моделювання, цифрові платформи з функціями інтерактивної взаємодії. Їх застосування дає змогу не лише активізувати навчальний процес, а й сформувати в учнів досвід публічного самовираження, конструктивної участі в колективному прийнятті рішень.

Ефективна реалізація комунікативної функції педагогічних технологій забезпечує не лише засвоєння знань, але й розвиток соціальної активності, здатності до конструктивного діалогу, співпраці, розвитку критичного мислення та професійного самовираження, що особливо важливо в умовах трансформації профільної освіти (Будник О. Б., Фомін К. В., 2019; Холод О. М., 2013; Дзяна Г. О. & Дзяний Р. Б., 2021; Дичківська, І. М., 2004; Пономарьова Г. Ф. & Беляєв С. Б. & Бабакіна О. О. & Литвин В. А., 2023).

Контролююча функція педагогічних технологій у профільній середній освіті: теоретико-прикладні орієнтири

Контролююча функція є однією з базових у системі сучасної профільної середньої освіти, оскільки без ефективного зворотного зв'язку неможливо забезпечити ані індивідуалізацію навчання, ані його якісне вдосконалення. У профільній школі ця функція набуває нового значення: вона перетворюється з інструмента оцінювання результату на засіб підтримки розвитку, формування самостійного і відповідального суб'єкта навчання.

Насамперед, контролююча функція педагогічних технологій сприяє індивідуалізації освітньої траєкторії учня. Завдяки постійній діагностиці, відстеженню динаміки знань і вмінь, виявленню сильних і слабких сторін, педагог має змогу коригувати навчальний процес відповідно до потреб і темпу кожного здобувача освіти. Особливої ваги цей аспект набуває в умовах

варіативності профілів, що вимагають різного змістового наповнення й підходів до оцінювання.

Окрім того, логіка контролю в кожному освітньому профілі відображає його змістову специфіку. Так, у природничо-математичному напрямі домінують тестування, експериментальні перевірки, вимірювання точності; у гуманітарному – текстовий аналіз, аргументовані судження, есе; в економічному – кейс-методи, моделювання ризиків; у технологічному – оцінка проєктів, практична демонстрація навичок. Педагогічна технологія тут є не лише інструментом перевірки, а й засобом розкриття рівня сформованості профільних компетентностей.

Сучасна парадигма оцінювання орієнтує педагогічну практику на зміну вектора: від фіксації результату до супроводу розвитку. У цьому контексті функція контролю перестає бути лише інструментом підсумкового оцінювання, вона стає точкою запуску нового циклу навчання. Йдеться про постійний і змістовний зворотний зв'язок, надання індивідуальних рекомендацій, рефлексивний аналіз досягнень і труднощів. Такий підхід сприяє поступовому становленню рефлексивної особистості, здатної самостійно аналізувати власну діяльність, відстежувати динаміку змін, усвідомлювати й оцінювати результати та відповідати за них.

Для ефективної реалізації цієї моделі оцінювання необхідна зміна акцентів у самій організації контролю. Зокрема, доцільним є залучення учнів до процесу розроблення критеріїв успіху через спільне створення матриць оцінювання. Це не лише забезпечує прозорість освітнього процесу, а й формує спільне бачення цілей і підвищує мотивацію учнів.

Окрім того, контроль набуває особливого змісту, коли він інтегрується в контекст профілю навчання. Так, у профільних класах доцільно використовувати кейси, побудовані на змістових ситуаціях, наближених до реального життя. Це дає змогу здійснювати оцінювання не відірвано від життєвих завдань, а у форматі, що є природним для конкретного профілю: як-от створення технічного продукту за умовним технічним завданням для

технологічного профілю чи розв'язання моральних дилем у літературному або історичному контексті для гуманітарного профілю.

Водночас важливою передумовою ефективного контролю залишається створення в класі атмосфери довіри, де оцінювання сприймається не як покарання, а як конструктивна підтримка. У такому середовищі учень починає бачити в контролі не загрозу, а інструмент зростання. Тільки за таких умов контролююча функція педагогічних технологій дійсно виконує свою розвивальну місію: допомагає формувати в учня не лише знання, а й здатність усвідомлювати, аналізувати та коригувати власну освітню траєкторію.

Реалізація контролюючої функції педагогічних технологій у профільній середній освіті забезпечується різними інструментами, що гармонійно поєднують сучасні дидактичні й технологічні підходи. Одним із ефективних напрямів є використання *технологій формувального оцінювання*, зокрема чек-листів, індивідуальних карток прогресу, спостережень та самооцінювання, за яких контроль стає постійним, ненав'язливим супроводом навчального процесу.

Ще одним ресурсом для гнучкої й динамічної діагностики виступають *цифрові інструменти оцінювання*, такі як Google Forms, ClassTime, LearningApps, Plickers, які дають змогу швидко збирати дані, адаптувати рівень складності завдань, персоналізувати фідбек і наочно візуалізувати динаміку навчання.

Значну роль у формуванні здатності до самоспостереження та саморегуляції відіграють *технології рефлексивного контролю* (щоденники, опитувальники, короткі письмові рефлексії), що допомагають учневі аналізувати власну діяльність, передбачати труднощі й своєчасно коригувати освітню траєкторію.

Підвищенню мотиваційної залученості сприяє *гейміфікований контроль*, що базується на системі балів, рейтингів, бейджів і рівнів. У такій моделі контроль перестає бути інструментом покарання, натомість трансформується у засіб внутрішнього розвитку та самостимулювання.

Окрему цінність мають *контрольно-оцінювальні проекти*, у межах яких учень не лише демонструє результат, а й бере участь у визначенні критеріїв оцінювання, фіксує етапи виконання та рефлексує процес.

Отже, контролююча функція педагогічних технологій у профільній середній освіті трансформується з класичного інструмента перевірки знань у комплексний засіб педагогічного супроводу, розвитку, рефлексії та професійного самовизначення. Її ефективна реалізація є одним із показників якості Нової української школи, яка формує здатну до свідомого вибору, активну й самостійну особистість (Дичківська, І. М., 2004; Кузнецова І. А., 2013; Пашко Л.Ф. & Коваленко О.П. & Симоненко Л.І., 2008; Пономарьова Г. Ф. & Беляєв С. Б. & Бабакіна О. О. & Литвин В. А., 2023; Шидловська В. & Мирончук Н., 2014).

Прогностична функція педагогічних технологій у профільній середній освіті: зміст, засоби, перспективи

У структурі сучасного освітнього процесу прогнозування індивідуальної траєкторії розвитку учня набуває особливого значення. Умови соціально-економічної нестабільності, постійна трансформація ринку праці, розвиток нових технологій вимагають від школи не лише надання знань, а й формування в учнів умінь передбачати, планувати й приймати відповідальні рішення щодо свого майбутнього. Саме тому прогностична функція педагогічних технологій стає одним із важливих механізмів забезпечення якості профільної середньої освіти.

Прогностична функція педагогічної технології передбачає здатність забезпечити передбачення змін в освітньому розвитку учня, створити умови для побудови індивідуальної освітньої траєкторії, зорієнтованої на набуття компетенцій, необхідних у майбутньому. Педагогічне прогнозування означає не лише передбачення результатів, а керувану проектування розвитку потенціалу особистості за допомогою змісту, форм, методів і цифрових інструментів навчання. У контексті профільної освіти така функція передбачає здатність учителя: виявити освітній запит і потенціал учня; адаптувати навчальний

процес до особистісної динаміки та мотиваційного профілю; спрямувати розвиток учня в логіці обраного профілю навчання й передбачуваної професійної траєкторії.

Одним із важливих засобів реалізації цієї функції є освітня аналітика. Використання цифрових педагогічних технологій та платформ (Classtime, Learning Passport) відкриває можливості для створення динамічних профілів учня, візуалізації траєкторії навчального поступу, виявлення зон ризику, прогнозування темпу й глибини засвоєння матеріалу.

Ще одним ефективним інструментом реалізації прогностичної функції є педагогічне моделювання. Йдеться про впровадження симуляцій, сценаріїв розвитку подій, імітаційних ігор, які дають змогу учневі не лише проєктувати можливі варіанти розв'язання задач, а й оцінювати наслідки власних рішень. Це формує стратегічне мислення, вчить діяти в умовах невизначеності, розглядати альтернативи й відповідально обирати напрям подальшого розвитку. Таке навчальне моделювання інтегрується в освітні програми різних профілів: від гуманітарного до STEM-напрямів.

Особливо цінними є діагностико-прогностичні кейси, що мають прикладне значення. У технологічному профілі це можуть бути завдання з моделювання інженерних рішень із множинними варіантами; в економічному – стратегічні бізнес-плани з прогнозуванням прибутковості й ризиків; у гуманітарному – аналіз політичних або етичних дилем з моделюванням наслідків. У мистецькому профілі прогностичне мислення проявляється у формі творчого передбачення естетичного результату, у соціально-психологічному – через прогнозування поведінкових реакцій у складних життєвих ситуаціях.

Реалізація прогностичної функції має свою специфіку в кожному профілі навчання. У природничо-математичних класах вона виявляється через побудову гіпотез, цифрове моделювання та апробацію наукових моделей. У технологічному профілі – через проєктне мислення й оцінку ефективності технічних рішень. В економічному – через сценарне планування, аналіз ринку, ризик-менеджмент. У гуманітарному – через аналітичне осмислення ідей і

прогнозування соціально-комунікативних наслідків. Така диференціація зумовлює необхідність гнучкого інструментарію педагогічних технологій та глибокої професійної підготовки вчителя.

Таким чином, прогностична функція педагогічних технологій у профільній середній освіті виконує кілька важливих завдань: формує в учнів навички прогнозування та стратегічного мислення, забезпечує індивідуалізацію освітньої траєкторії, посилює зв'язок між шкільною освітою та майбутнім професійним і громадянським життям (Дичківська, І. М., 2004; Пашко Л.Ф. & Коваленко О.П. & Симоненко Л.І., 2008; Пономарьова Г. Ф. & Беляєв С. Б. & Бабакіна О. О. & Литвин В. А., 2023; Шестопалова О. П. & Шулюк Н. І., 2018).

Висновки

Педагогічні технології в умовах профільної середньої освіти України виступають не лише дидактичним інструментом, а системоутворювальним чинником, що забезпечує реалізацію концепції НУШ на рівні старшої школи. Вони дозволяють поєднати академічну, особистісну та професійну складові освітнього процесу, відкриваючи нові можливості для розвитку, самореалізації та стратегічного мислення учнів.

Узагальнення теоретичних підходів і прикладних рішень дає підстави визначити вісім ключових функцій педагогічних технологій, що забезпечують ефективність профільного навчання: диференційну, мотиваційну, інтенсифікаційну, функцію самореалізації, формування вміння приймати рішення, комунікативну, контролюючу та прогностичну. Кожна з них має свою внутрішню логіку, змістові акценти та варіативні шляхи реалізації залежно від профілю навчання.

Диференційна функція сприяє створенню індивідуальних освітніх траєкторій і забезпечує принцип доступності та рівності. Мотиваційна функція формує внутрішню зацікавленість, емоційне залучення і націленість на результат. Інтенсифікаційна функція дозволяє досягати вищих результатів без перевантаження завдяки активним, творчим і технологічним формам діяльності. Функція самореалізації відкриває простір для творчого,

дослідницького та соціального розвитку, що особливо важливо в епоху нестабільності й викликів.

Формування вміння приймати рішення як наскрізної компетентності забезпечує суб'єктну позицію учня та його готовність до дії в умовах невизначеності. Комунікативна функція дає змогу реалізувати особистість у соціальному просторі, сформувати навички співпраці, ведення діалогу й публічного представлення. Контролююча функція трансформується в інструмент розвитку, самооцінки та рефлексії, підтримуючи культуру навчання, орієнтовану на прогрес. Прогностична функція забезпечує зв'язок освіти з майбутнім: вона допомагає учневі усвідомити свою освітню траєкторію, спроектувати майбутнє професійне становлення та прийняти відповідальні рішення.

Комплексне застосування педагогічних технологій з урахуванням профілю, індивідуального запиту й актуальних викликів забезпечує не лише академічну успішність, а й життєву та професійну компетентність випускника.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Будник, О., Фомін, К. (2019) Комунікативна педагогіка.
- Дзяна, Г., Дзяний, Р. (2021). Домінуюча роль комунікативної функції освіти в умовах інформаційного суспільства. У *Ефективність державного управління*, (62).
- Дичківська, І. (2004). Інноваційні педагогічні технології. Академвидав.
- Кузнецова, І. (2013) Контроль знань як необхідна складова навчального процесу. *Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах*, 4, 15–19.
- Пашко, Л., Коваленко, О., Симоненко, Л. (2008). Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології.
- Пономарьова, Г., Беляєв, С., Бабакіна, О., Литвин, В. (2023) Освітні технології.
- Холод, О. (2013) Комунікаційні технології. Центр учбової літератури.

- Шелестова, Л. (2025a) Диференційна функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The VII International Scientific and Practical Conference «Present and future: priority areas of research in scientific and educational activities»*, (с. 147–150) . Prague, Czech Republic.
- Шелестова, Л. (2025b) Інтенсифікація навчальної діяльності учнів як функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The XII International Scientific and Practical Conference. «Modern problems of ensuring the quality of life in the world: present and future»*, (с. 130–135), Lyon, France.
- Шелестова, Л. (2025c) Мотиваційна функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The XIV International Scientific and Practical Conference «Current topics of science development and their implementation»*, (с. 85–90), Sofia, Bulgaria.
- Шелестова, Л. (2025d) Педагогічні технології як інструмент самореалізації учнів у профільній середній освіті. У *The VIII International Scientific and Practical Conference «Modern trends of social transformations of society in conditions of sustainable development»*, (с. 162–168), Stockholm, Sweden.
- Шелестова, Л. (2025e) Формування умінь приймати рішення і робити вибір як функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The III International scientific and practical conference «Theories, thoughts, technologies: the foundations of modern science»*, (с. 102–108), Plovdiv, Bulgaria.
- Шелестова, Л. (2025f) Функції педагогічних технологій у сучасній профільній школі. У *The III International Scientific and Practical Conference «The most difficult problems of youth and ways to solve them»*, (с. 170–173), Krakow, Poland.
- Шестопалова, О., Шулюк, Н. (2018) Прогнозування професійної кар'єри та вибір освітньої траєкторії майбутніми старшокласниками методами профільного орієнтування. *Scientific Studios on Social and Political Psychology* (с. 114–125). <https://www.researchgate.net/publication/>

348711797 Prognozuvanna profesijnoi kar'eri ta vibir osvitnoi traektorii m ajbutnimi starsoklasnikami metodami profilnogo orientuvanna

Шидловська, В., Мирончук, Н. (2014) Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів та форми його здійснення. У *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* (с. 165–168).

2.2 МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Організаційно-дидактичний компонент профільного навчання в ліцях являє собою системно структуровану сукупність мети, принципів, форм, методів, засобів навчання і педагогічних умов, спрямованих на реалізацію змісту профільної освіти відповідно до індивідуальних освітніх потреб та професійних орієнтацій старшокласників та націлену на отримання результату, а саме – випускника ліцею з сформованими ключовими компетентностями й наскрізними вміннями, готового до подальшого навчання та професійної діяльності. *Мета* профільного навчання в ліцях є стратегічним орієнтиром, який визначає спрямованість усіх організаційно-дидактичних заходів у ліцеї: формування компетентної особистості, здатної та готової до свідомого вибору професійного шляху. *Зміст* профільного навчання в ліцях базуватиметься на затвердженому урядом Державному стандарті профільної середньої освіти (2024 р.). Стандарт передбачає такі можливості для здобувачів освіти: формувати індивідуальну освітню траєкторію; навчатися за академічним або професійним спрямуванням; обирати профіль навчання, який пропонуватиме навчальні предмети/інтегровані курси для поглибленого чи професійно орієнтованого вивчення, а також предмети/інтегровані курси поза профілем. Основними *формами організації навчання в профільній школі* є профільні уроки, спецкурси, курси за вибором, факультативи, гуртки, профорієнтаційні (хаби з бізнесом) та дослідницькі заходи, інтегровані заняття, майстер-класи й

навчальні практики, що у поєднанні зі змішаним навчанням формують у старшокласників здатність до самостійного навчання, зокрема з використанням цифрових освітніх ресурсів та онлайн-платформ. Серед *методів навчання в профільній школі* актуалізуються інноваційні: проблемно-пошукові, дослідницькі, проєктні, кейс-методи, тренінгові технології, модульно-розвивальне та компетентнісно орієнтоване навчання, імітаційно-ігрові та імерсивні підходи. Їхня імплементація робить освітній процес практико орієнтованим, сприяє розвитку критичного й креативного мислення, командної взаємодії, комунікації, прийняттю рішень і розкриттю індивідуальних інтересів та здібностей учнів. В умовах воєнного стану освіта може надаватися різними способами: зі зміною місць проведення занять, тимчасовими закладами, за неформальними освітніми програмами, прискореним навчанням, у сімейній (домашній) формі навчання, дистанційним форматом тощо. (Барановська, 2007a; Барановська, 2007b; Барановська, 2008; Барановська, 2010; Бондар, 2010; Кизенко, 2004; Кизенко, 2008; Малихін, Арістова, Шелестова, Кизенко, Кравчук, Трубачева & Чорноус, 2021; Паламарчук, 2005; Топузов, Малихін, Алексєєва. & Арістова, 2024).

Наразі в Україні розпочато *пілотний етап* упровадження профільного навчання в ліцєях. Його метою є створення умов для компетентнісного розвитку старшокласників, формування ключових компетентностей і наскрізних умінь здобувачів освіти, здатності учнів застосовувати знання, вміння, цінності й ставлення для розв'язання практичних задач у сучасному динамічному середовищі. Важливим завданням пілотного етапу є також підготовка учнів до усвідомленого професійного та життєвого вибору через систему профорієнтаційної роботи, варіативність навчальних курсів і можливість навчання за індивідуальною освітньою траєкторією. Кінцева мета реформи профільної школи – реалізована особистість, яка здатна оцінювати власний досвід навчання, робити свідомий життєвий вибір і брати відповідальність за нього. Міністерство освіти і науки України розробило необхідну законодавчу базу, залучило заклади-амбасадори для проведення

пілотування, визначило методичне забезпечення профільної освіти, можливості для професійного розвитку педагогів і забезпечило ліцеї сучасним лабораторним обладнанням.

Про виклики нового етапу доповідали на одній з панелей щорічної освітньої конференції «Серпнева–2025: освіта для мінливого світу» (21.08.2025). Статистичні дані щодо вступу до закладів вищої освіти у 2025 році свідчать про зміну вибору випускників в умовах воєнного стану у порівнянні з минулими роками. Так, рейтинг обраних спеціальностей в 2025 році на здобуття першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти виглядає наступним чином: «Менеджмент» (69,3 тис. заяв), «Філологія» (55,9 тис. заяв), «Психологія» (55,5 тис. заяв), «Маркетинг» (37,5 тис. заяв), «Економіка» (33,5 тис. заяв), «Комп'ютерні науки» (31,6 тис. заяв) та «Право» (28,3 тис. заяв). За результатами вступної кампанії вступники до коледжів подали найбільше заяв на такі спеціальності: «Медсестринство» (16,3 тис. заяв); «Менеджмент» (10,6 тис. заяв); «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» (6,7 тис. заяв); «Будівництво та цивільна інженерія» (6,6 тис. заяв); «Комп'ютерна інженерія» (6,6 тис. заяв) (Рейтинг бакалаврських спеціальностей за кількістю заяв, 2025).

Для забезпечення якісного впровадження профільної середньої освіти в ліцеях України розроблено низку платформ та матеріалів для роботи для вчителів (Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у профільній старшій школі, 2024; Модельні навчальні програми для 10-12 класів Нової української школи, 2025; Освіта для життя: презентація концептуальних засад освітніх галузей, 2025; Трубачева & Алексєєнко, 2025; Як оцінювати в НУШ, 2025). Окрему увагу ми приділяємо розвитку *мовно-літературної освіти*, адже саме вона формує основи комунікативної компетентності, критичного мислення, творчого самовираження й культурної ідентичності старшокласників. Для ефективного використання цих ресурсів у практичній діяльності вчителям пілотних закладів

важливо усвідомлювати стратегічні орієнтири розвитку мовно-літературної освіти старшої профільної школи.

Саме в цьому контексті захід *«Освіта для життя: презентація концептуальних засад освітніх галузей»*, організований Міністерством освіти і науки України у співпраці зі Світовим банком та студією онлайн-освіти EdEra, став ключовою подією у реформуванні змісту загальної середньої освіти (Освіта для життя: презентація концептуальних засад освітніх галузей, 2025). В межах цього проєкту представлені оновлені підходи до навчання мови та літератури з 1 по 12 клас з особливою увагою до старшої школи (10–12 класи) – як періоду інтелектуального, світоглядного та ціннісного становлення особистості. Мовно-літературна освіта старшокласників розглядається як інтегрований простір розвитку критичного мислення; комунікативної культури та творчої самореалізації; інтегративний підхід забезпечує взаємозв'язок мовно-літературної освіти з історією, мистецтвом, філософією та громадянською освітою, формуючи цілісний гуманітарний світогляд, культурні та національні традиції в глобальному контексті.

Головні цілі мовно-літературної освіти старшої школи: формування компетентного читача та мовної особистості; розвиток здатності аналізувати, інтерпретувати та оцінювати тексти різних типів і жанрів; формування вміння висловлювати власну думку, аргументувати позицію, вести діалог і створювати оригінальні висловлення; використання мовних та літературних знань у навчальній, професійній та громадській діяльності.

Основні її орієнтири: розвиток читацької компетентності як ключового чинника академічної успішності, формування критичного мислення та інформаційної безпеки; переорієнтація на комунікативно-діяльнісний підхід: реальне мовлення, творення висловлювань і смислів; розвиток практик читання для розуміння: технічного, смислового, аналітичного та емоційного; оживлення змісту освіти: використання живого мовлення, актуальних тем сучасності, розширення палітри художніх і публіцистичних текстів, робота з соціально значущими проблемами; гнучкі підходи до навчання: врахування вікових

особливостей старшокласників, добір матеріалів і методів; співпраця з імплементаційними командами: практичне впровадження нових підходів та підтримка українознавчого компонента для учнів за кордоном.

Перспективними напрямки розвитку мовно-літературної освіти є: плюралінгвізм та плюрокультуралізм для формування багатомовної, міжкультурно свідомої особистості; розвиток умінь сприймати, продукувати, взаємодіяти й здійснювати медіацію у різних соціокультурних контекстах; компетентнісний, діяльнісний та CLIL-підходи для інтеграції мовної освіти з іншими галузями знань; цифровізація та застосування штучного інтелекту для персоналізації навчання та підтримки творчого потенціалу вчителя й учнів; принципи інклюзивності та автономії для створення гнучкого та гуманістично орієнтованого освітнього середовища.

Реалізація *ключових компетентностей у мовно-літературній освітній галузі (українська мова, українська та зарубіжні літератури)* стосовно профільної середньої освіти (10–12 класи) ґрунтується на положеннях Концептуальних засад і передбачає поглиблення змісту, форм і методів навчання. У старшій школі компетентності набувають більшої конкретизації та інтеграційного характеру: учні не лише засвоюють систему знань про мову й літературу, а й оволодівають уміннями аналізувати, інтерпретувати та критично осмислювати тексти, створювати власні висловлення різних жанрів, аргументовано відстоювати власну позицію в усній і письмовій формах. Особливий акцент робиться на академічному та публічному мовленні, здатності використовувати мову як інструмент самовираження й громадянської участі. Профільність навчання забезпечує індивідуалізацію освітніх траєкторій, розширення варіативної складової програм, інтеграцію мовно-літературного змісту з іншими освітніми галузями. У 10–12 класах мовно-літературні компетентності мають бути поглиблені й деталізовані. Передбачено *формування та удосконалення* умінь аналізувати й досліджувати мовні та літературні явища; виконувати порівняльні, критичні завдання та завдання з рецензування тестів; створювати складні тексти різних стилів і жанрів (есе,

наукові, публіцистичні та художні твори); удосконалювати академічне й публічне мовлення, використовуючи українську мову як засіб культурного й громадянського самовираження; реалізовувати профільність через вибір індивідуальної освітньої траєкторії, курсів і предметів відповідно до власних інтересів здобувачів освіти; застосовувати мовно-літературні вміння в міждисциплінарному контексті, поєднуючи їх із іншими галузями знань. *Практичні наслідки для вчителя та освітнього процесу* полягають у тому, що програми мають передбачати базовий і поглиблений рівні відповідно до профілю; вчителі мають бути підготовлені до аналітичної, дослідницької й творчої роботи; забезпеченні варіативності вибору курсів і предметів з орієнтацією на інтереси учнів; оцінювання має враховувати не лише обсяг знань, а й уміння аналізувати, аргументувати, створювати тексти та застосовувати їх у нових контекстах.

Формування *наскрізних умінь у мовно-літературній галузі* забезпечує здатність застосовувати знання в нових ситуаціях, здійснювати критичний аналіз інформації, творчо мислити, комунікувати в різних соціокультурних контекстах, співпрацювати, приймати відповідальні рішення та організовувати власну освітню діяльність. У старшій профільній школі ці вміння набувають практичного змісту й стають підґрунтям для формування готовності старшокласників до саморозвитку та навчання впродовж життя. У старшій профільній школі (10–12 класи) *реалізація наскрізних умінь у мовно-літературній галузі* передбачає формування в учнів *уміння критично сприймати й аналізувати інформацію і тексти* (аналіз жанрової, стилістичної, художньої складової художніх, публіцистичних, науково-популярних текстів; розпізнавання маніпуляцій, стереотипів, суб'єктивних оцінок, відмінностей між фактом і судженням; робота з інтернетом/медіа, цифровими текстами); *творче і рефлексивне мислення, вироблення власних позицій, ідей, інтерпретацій* (власна думка, аргументація, дискусія, написання есе, відгуків, рецензій, творчих текстів, рефлексія, аналіз власного сприйняття, порівняння літературного і життєвого досвіду); *комунікація й мовленнєві навички в різних контекстах*

(усне й письмове спілкування; мовна культура, культура мовлення, етикет); *інформаційна грамотність, робота з джерелами та технологіями* (пошук, добір, оцінка інформації; робота з різноманітними джерелами; використання медіа, цифрових засобів, онлайн-ресурсів; критичне ставлення до достовірності, відсів маніпуляцій); *співпраця, соціальна відповідальність, міжкультурний діалог* (уміння працювати в групі/команді, слухати інших, брати відповідальність: повага до мов і культур інших народів, національних меншин; культурна ідентичність; толерантність; здатність брати участь у громадянських процесах, користуватися мовою як інструментом громадянської позиції); *самостійність і здатність до навчання протягом життя* (саморозвиток мовних і літературознавчих умінь: самооцінювання, постановка навчальних цілей; використання отриманих знань у нових контекстах, адаптація до змін, готовність до подальшого навчання). *Реалізація наскрізних умінь у мовно-літературній галузі в 10–12 класах* здійснюється через спеціалізовані курси та факультативи з української мови й літератури, інтегровані літературні курси, що забезпечують глибше опрацювання текстів, розвиток аналітичного мислення, навичок з есеїстики й порівняльного літературознавства; активне використання медіа- та цифрових ресурсів, онлайн-джерел і завдань, які стимулюють інтерпретацію та критичне осмислення інформації; створення власних текстів, участь у дискусіях; упровадження формувального оцінювання, що враховує рівень розвитку наскрізних умінь; міжпредметну інтеграцію (Концептуальні засади мовно-літературної освітньої галузі, 2025).

Одним із практичних інструментів для вчителів є *освітня онлайн-платформа «Зміст Профільна»*, яка створена з метою методичного супроводу старшої школи в умовах переходу до профільного навчання у 2027 році (Зміст Профільна, 2025). *Як це працюватиме*: передбачено гнучке використання, коли вчитель може обирати цілий курс, окремі теми або навіть окремий урок відповідно до профілю ліцею та освітніх потреб учнів, забезпечуючи варіативність, інтеграцію, зручність і економію часу; *офіційну відповідність*, що гарантує якість і відповідність новим державним стандартам; а також

індивідуалізацію навчальних траєкторій, яка передбачає адаптацію змісту під рівень підготовки та інтереси класу чи окремого учня. Мовно-літературна галузь наразі представлена курсами, які охоплюють різні аспекти: розвиток читання, аналіз художніх і публіцистичних текстів, формування навичок академічного та творчого письма, оволодіння комунікативними стратегіями; курси можна поєднувати між собою або інтегрувати в інші профілі (наприклад, суспільно-гуманітарний чи мистецький), що відповідає принципам міжгалузевої інтеграції; вчитель отримує можливість створювати власну добірку («Мої матеріали») для систематичного використання упродовж навчального року. До 2027 року передбачається впровадження системи підвищення кваліфікації вчителів, які працюватимуть із платформою (використання електронних ресурсів та адаптація їх до індивідуальних навчальних планів та траєкторій учнів). Планується створення в ліцеях методичних команд, які спільно відбиратимуть та адаптуватимуть матеріали для роботи в конкретному освітньому середовищі. Це уможливило поєднання обов'язкового державного змісту з авторськими рішеннями вчителя; побудувати індивідуальні освітні траєкторії для учнів різних профілів; забезпечити доступ до сучасних і перевірених методичних ресурсів; підвищити рівень підготовки ліцеїстів до подальшої освіти й життєвого вибору. Платформа пропонує інтегровані курси та курси вільного вибору.

Одним із завдань профільного навчання в ліцеях є сприяння *формуванню гнучкої та компетентісно орієнтованої системи мовно-літературної освіти*. Реалізації цього завдання сприяє представлений на платформі *інтегрований курс української та зарубіжних літератур*, що поєднує зміст і методики вивчення художніх творів різних культур та містить низку навчальних матеріалів, що спрямовані на розвиток читацької компетентності учнів (Інтегровані курси мовно-літературної освітньої галузі, 2025). Зокрема, матеріали уроку «*Чому ми читаємо?*» можуть застосовуватися вчителями як база для реалізації завдання формування в учнів усвідомлення читання як багатофункціональної діяльності, що охоплює художні, інформаційні та

медіатексти. Читання розглядається як універсальний інструмент пізнання світу, саморозвитку й комунікації, що забезпечує здатність учнів до самостійного навчання, критичного відбору інформації та побудови власної освітньої траєкторії. Зміст уроку націлений на розвиток соціальної та комунікативної компетентностей через: дискусії про мотиви та цінність читання; аналіз різних визначень поняття «читання» та обговорення життєвих і професійних ситуацій, де потрібні різні типи читання; формулювання власних висновків і позицій щодо прочитаного тексту як усно, так і письмово; використання читацьких щоденників, планування індивідуальної та групової роботи з текстами. Такий підхід дозволяє формувати критичне мислення, інформаційну та читацьку компетентність, рефлексивні та пізнавальні вміння та навички, а також розвиває готовність до безперервного навчання впродовж життя та вміння читати з розумінням і висловлювати власну думку усно і письмово. У межах тієї ж концептуальної лінії варто розглянути матеріали уроку «*Співжиття людей у соціумі*», які можуть застосовуватися вчителями як база для реалізації завдання формування в учнів усвідомлення читання як інструменту для пізнання соціальних явищ та розуміння взаємин між людьми в різних соціальних контекстах. Здобувачі освіти вчать усвідомлено аналізувати тексти, розглядати різні точки зору, а також формулювати власні позиції усно і письмово, що забезпечує здатність до самостійного навчання та критичного осмислення соціальних процесів. Зміст уроку націлений на розвиток соціальної та комунікативної компетентностей через: аналіз конфліктів і взаємодії у родині, громаді та суспільстві; дискусії та групові обговорення, що стимулюють аргументоване висловлювання думок; рефлексію над власним досвідом і поглядами на соціальні явища; ведення письмових нотаток і щоденників для систематизації власних міркувань. Розвиток зазначених компетентностей логічно продовжується в межах *курсів вільного вибору*, що пропонуються в мовно-літературній освітній галузі для учнів 10–12 класів. Впровадження цих курсів в межах мовно-літературної освітньої галузі в 10–12 класах надає здобувачам освіти можливість глибше зануритися в різні

аспекти мовної та літературної діяльності, сприяючи розвитку критичного мислення, комунікативних та аналітичних навичок. Ці курси («Поетичний курс»; «Нонфікшн: що таке нехудожня література?»; «Літературний текст і його інтерпретації»; «Критичний аналіз тексту»; «Мова в просторі навколо нас») спрямовані на формування в учнів наскрізних умінь, зокрема: *вміння читати з розумінням* через розвиток навичок самостійного аналізу та інтерпретації текстів, сприяння глибшому осмисленню прочитаного матеріалу, розвитку здатності до критичного сприйняття та аналізу текстів різних жанрів; *уміння висловлювати власну думку усно і письмово* через формулювання та обґрунтування власних думок; *уміння критично та системно мислити* через аналіз текстів різних жанрів, оцінювання аргументів, пошук контраргументів та співставлення різних точок зору, що формує здатність бачити проблему у ширшому контексті та структурувати інформацію; *вміння логічно обґрунтувати позицію* через систематизацію фактів, використання доказів і аргументів; *уміння конструктивно керувати емоціями*, оцінюючи власні та чужі реакції на тексти, що сприяє формуванню емоційного інтелекту; *вміння оцінювати ризики та приймати рішення*, обираючи трактування тексту, аргументуючи позицію або визначаючи, які джерела інформації є найбільш достовірними; *вміння розв'язування проблеми* завдяки виконанню завдань, пов'язаних із аналізом, інтерпретацією та обговоренням текстів, знаходженню логічних, аргументованих та творчих рішень у складних або суперечливих ситуаціях; *розвиток творчості*, виконуючи проєктні та індивідуальні завдання, створюючи власні інтерпретації текстів, творчий продукт. Таким чином, мовно-літературна освіта старшої профільної школи набуває стратегічного значення як чинник формування культурно компетентної, критично мислячої та мовно розвиненої особистості, готової до навчання впродовж життя та свідомої участі у суспільному житті України і світу.

Саме в цьому контексті розглядається реалізація мети профільного навчання, спрямованої на *підготовку старшокласників до здійснення свідомого життєвого вибору*. Профільне навчання в ліцях має орієнтуватися на

індивідуальні інтереси та здібності учнів, а також на потреби ринку праці, забезпечуючи їхню успішну інтеграцію в професійне та соціальне життя. Цей процес охоплює формування наскрізних умінь, ключових компетентностей і особистісних рис, необхідних молодій людині для успішної діяльності в умовах постійно змінюваного світу. У сучасних умовах усвідомлений вибір професії, що відповідає особистим прагненням і потребам суспільства, вимагає відповідальності, зрілості та критичного осмислення. Виходячи з вимог сучасного соціального середовища, нами було виокремлено основні складові готовності старшокласників до здійснення життєвого вибору: *компетентний читач; грамотний користувач інформаційного простору; ефективний командний комунікатор; свідомий громадянин України.* (див. табл.).

Табл. 1.
**Складові готовності старшокласників
до здійснення життєвого вибору**

Назва та опис	Завдання
Компетентний читач. Читання як щоденна практика формує читацьку компетентність, розвиток критичного мислення та особистісну самореалізацію, стаючи невід'ємною складовою освіти впродовж життя.	- реалізація концепції читання як щоденної освітньої практики та засобу особистісної самореалізації; - формування читацької компетентності як основи якісної освіти; - усвідомлення ролі читання для розвитку критичного мислення.
Грамотний користувач в інформаційному просторі. Формування умінь здобувати, передавати та критично оцінювати інформацію в різних сферах забезпечує	- формування інформаційної та цифрової компетентностей як основи освітньої та професійної діяльності; - формування вміння працювати з інформацією: здобувати, передавати, перетворювати;

ефективну освітню та професійну діяльність, розвиток духовної безпеки та здатність протистояти ворожій пропаганді.	- створення середовища духовної безпеки та протидії пропаганді; - навчання розуміння ціннісних конфліктів сучасного суспільства.
Ефективний командний комунікатор. Формування соціальних і комунікативних компетентностей забезпечує успішну взаємодію в колективі, ефективне навчання та професійну діяльність.	- формування комунікативних навичок для роботи в колективі; - формування вміння співпрацювати для досягнення результатів навчальної та виробничої діяльності; - розвиток соціальної компетентності через етапи становлення особистості; - формування навичок командної роботи та соціальної стійкості.
Свідомий громадянин України. Формування громадянської компетентності сприяє усвідомленню власної ролі в суспільстві, розвитку патріотизму, соціальної відповідальності та активної участі в житті громади і держави.	- формування національно-культурної ідентичності та духовно багаті особистості через освіту, культуру та історію; - створення унікального мовно-літературного простору та виховання українського менталітету; - виховання національної пам'яті та культурної свідомості учнів; - подолання сучасних викликів для формування громадянської компетентності.

У сучасних умовах усвідомлений вибір професії, що відповідає особистим прагненням і потребам суспільства, вимагає відповідальності, зрілості та критичного осмислення. Виходячи з цього, одним із завдань старшої профільної школи є підготовка старшокласників до свідомого життєвого та

професійного самовизначення на основі сформованих компетентностей і наскрізних умінь. Особливе значення має мовно-літературна освіта, яка сприяє розвитку читацької, інформаційної, комунікативної та соціальної компетентностей, критичного мислення, творчості та громадянської відповідальності, що лягають у основу професійних компетентностей, а також надає варіанти профорієнтації та допомогу у виборі професії. Для ефективної реалізації цих завдань у мовно-літературній галузі вчителям необхідно володіти сучасними методичними інструментами та практичними підходами. У запропонованих рекомендаціях окреслено конкретні стратегії, які допомагають формувати ключові компетентності та наскрізні вміння старшокласників, сприяють їх професійному самовизначенню і розвитку здібностей для усвідомленого вибору професії.

Рекомендації для вчителів мовно-літературної галузі в умовах профільного навчання:

1. Курси за вибором і професійне самовизначення:

- ✓ адаптувати зміст курсів за вибором відповідно до інтересів і потреб учнів, включаючи сучасні художні, публіцистичні та медіатексти, локальні культурні феномени та глобальні соціальні тренди;
- ✓ забезпечувати учням варіанти профорієнтації та допомогу у виборі професії через тематичні проєкти, дослідження, дебати та есе;
- ✓ використовувати курси як платформу для формування усвідомленого життєвого та професійного вибору.

2. Формування компетентностей та наскрізних умінь:

- ✓ розвивати ключові компетентності і наскрізні вміння: вміння вчитися, комунікацію державною та іноземними мовами, ініціативність, творчість, самостійність у навчанні;
- ✓ використовувати цифрові платформи та інтерактивні ресурси для закріплення компетентностей у реальних або наближених до реальності ситуаціях;

- ✓ наголошувати на значенні читацької компетентності як міжпредметної навички, що забезпечує ефективне навчання будь-якого предмета, розвиток критичного мислення та успішну реалізацію в подальшій професійній і життєвій діяльності.

3. Критичне мислення:

- ✓ розвивати навички критичного сприйняття та аналізу інформації через роботу з друкованою інформацією, медіа текстами, цифровими ресурсами, блогами, подкастами та відео;
- ✓ впроваджувати практики рефлексії, самооцінки та peer-review для формування самоконтролю й оцінки власного прогресу;
- ✓ формувати навички критичного споживання інформації та цифрової безпеки.

4. Робота з художнім та навчальним текстом:

- ✓ формувати здатність усвідомлено сприймати, аналізувати та інтерпретувати художній і навчальний текст, розуміти його зв'язок із життєвими ситуаціями та моральними виборами;
- ✓ інтегрувати літературні курси з іншими предметами (історія, філософія, соціологія, психологія, інформатика) для розвитку міждисциплінарних компетентностей;
- ✓ організовувати проекти, групові дискусії та письмові рефлексії, де учні створюють власні літературні та публіцистичні продукти, проводять дослідження, публічні читання та онлайн-презентації.

5. Розвиток творчих умінь:

- ✓ використовувати інтерактивні формати для розвитку творчих умінь: мультимедійні презентації, подкасти, відеопроєкти, блоги та інші інноваційні способи комунікації.

6. Робота в команді:

- ✓ сприяти розвитку командної взаємодії та комунікативних навичок через групові проєкти, дискусії, рольові ігри та колаборації між класами чи школами.

Таким чином, мовно-літературний напрям в ліцеї має забезпечити комплексне формування ключових компетентностей старшокласників, інтегруючи наскрізні вміння у практичну діяльність здобувачів освіти. Усвідомлене сприйняття художнього тексту, розвиток читацьких навичок, критичного мислення та медіаграмотності дозволить молоді ефективно орієнтуватися у сучасному інформаційному та культурному просторі. Використання інтегрованих курсів, міждисциплінарних підходів, цифрових технологій і проєктної діяльності створить умови для формування творчої, соціально активної та відповідальної особистості, здатної здійснювати свідомий життєвий вибір і конструктивно взаємодіяти в суспільстві.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Барановська, О. (2007а). Форми навчання в профільній школі. У *Біологія і хімія в школі*. (с. 38–41). № 4.
- Барановська, О. (2007б). Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі. У *Профільне навчання: теорія і практика*, наук. ред. Л. А. Липова. (с. 35–45). Київ: ВВП «Компас». Інститут педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва.
- Барановська, О. (2008). Впровадження сучасних форм організації навчального процесу в умовах профільного навчання. У *Директор школи, ліцею, гімназії*. № 5. (с. 44–47).
- Барановська, О. (2010). Форми організації навчальної діяльності учнів в умовах профільної диференціації навчання. У *Профільне навчання: Нормативно-правові й теоретико-методологічні засади* / Упор.: Л.А. Липова, М. Є. Терещенко. (с. 41–48). Тернопіль: Мандрівець.
- Бондар, С. (2010) *Модернізація методів навчання у профільній школі*. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. № 53. pp. 56-61.
- Зміст Профільна. (2025). У <https://zmistprofilna.com/>

- Інтегровані курси мовно-літературної освітньої галузі. (2025).
<https://zmistprofilna.com/courses/?subject=66>
- Кизенко, В. (2004). Формування і реалізація профільного навчання у старшій школі. *Освіта і управління*. (с. 138–148). Т. 7. № 3/4.
- Кизенко, В. (2008). Профільне навчання: проблеми впровадження. *Біологія і хімія в школі*. (с. 42–44). № 3.
- Концептуальні засади мовно-літературної освітньої галузі (українська мова, українська та зарубіжні літератури). (2025). У <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-movno-literaturnoyi-osvitnoyi-galuzi-ukrayinska-mova-ukrayinska-ta-zarubizna-literaturai.pdf>
- Малихін, О., Арістова, Н., Шелестова, Л., Кизенко, В., Кравчук, О., Трубачева, С. & Чорноус, О. (2021). Реалізація технологій профільного навчання у закладах загальної середньої освіти: методичний посібник. (197 с). Київ: Конві Прінт.
- Модельні навчальні програми для 10–12 класів Нової української школи. Профільна школа (з 2027 р.). (2025). У <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi>
- Освіта для життя: презентація концептуальних засад освітніх галузей, (2025). У <https://www.youtube.com/live/CzrTX2qkcrI?app=desktop>
- Паламарчук, В. Першооснови педагогічної інноватики. К.: Знання України, 2005. Т. 1. 420 с.
- Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
- Рейтинг бакалаврських спеціальностей за кількістю заяв. (2025). Сайт «Вступ.ОСВІТА.УА.» <https://osvita.ua/consultations/95141/>
- Топузов, О., Малихін, О., Алексєєва, С. & Арістова, Н. (2024). Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у

профільній старшій школі: методичний посібник. (99 с). Київ: Видавничий дім «Освіта».

Трубачева, С., & Алексеєнко, Т. Особливості проектування освітньо-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства під час воєнного стану та в період відновлення України : методичні рекомендації. [Електронне видання]. – Київ : Педагогічна думка, 2025. – 46 с.

Як оцінювати в НУШ? (2025). Методичний посібник. У <https://surl.lt/slxhtk>

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., & Топузов, О. (2023). Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти. У *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: Методичні рекомендації* (с. 19–25). Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737635>
- Арістова, Н. (2023). Трикутник партнерства «учителі - учні – батьки»: Долаємо стрес разом (за результатами українсько-латвійського проєкта «Мережева система підтримки для педагогів, спрямована на зниження рівня тривожності в дітей у регіонах, що постраждали від війни»). У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжн. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 50–52). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734324>
- Арістова, Н. (2024). Розвиток навичок XXI століття: Свідоме сприйняття дійсності в учнів закладів загальної середньої освіти. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжн. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 6–8). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742638>
- Арістова, Н. (2025). Нормативно-правове забезпечення формування цифрової компетентності учнів старшої профільної школи в Україні. У *Цифрова трансформація в освіті: виклики та перспективи: матеріали Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 112–114). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745505>
- Арістова, Н., & Гусак, Ю. (2023). Реалізація положень аксіологічного підходу до формування освітньої автономності учнів старшої школи. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжн. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 3–5). <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Zbirnyk-Svit-dydahtyky-2.pdf>
- Арістова, Н., & Гусак, Ю. (2024a). Визначення дидактичних умов формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання. *Суспільство та національні інтереси*, 4(4), 223–233. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-223-233](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-223-233)
- Арістова, Н., & Гусак, Ю. (2024b). Метод скаффолдингу як інноваційний метод формування освітньої автономності учнів закладів загальної середньої

освіти на заняттях з англійської мови. У *Perspectives of contemporary science: theory and practice. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. (с. 704–708). <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-26-28.05.24.pdf>

- Арістова, Н., & Махович, І. (2024). Розуміння змісту і сутності поняття «гейміфікація» у науковому педагогічному просторі України. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Педагогіка»)*, 8(36), 1058–1070. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-1058-1070](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-1058-1070)
- Барановська, О. (2007а). Форми навчання в профільній школі. У *Біологія і хімія в школі*. (с. 38–41). № 4.
- Барановська, О. (2007б). Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі. У *Профільне навчання: теорія і практика*, наук. ред. Л. А. Липова. (с. 35–45). Київ: ВВП «Компас». Інститут педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва.
- Барановська, О. (2008). Впровадження сучасних форм організації навчального процесу в умовах профільного навчання. У *Директор школи, ліцею, гімназії*. № 5. (с. 44–47).
- Барановська, О. (2010). Форми організації навчальної діяльності учнів в умовах профільної диференціації навчання. У *Профільне навчання: Нормативно-правові й теоретико-методологічні засади* / Упор.: Л. А. Липова, М. Є. Терещенко. (с. 41–48). Тернопіль: Мандрівець.
- Бондар, С. (2010) *Модернізація методів навчання у профільній школі*. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. № 53. pp. 56–61.
- Будник, О., Фомін, К. (2019) *Комунікативна педагогіка*.
- Дзяна, Г., Дзяний, Р. (2021). Домінуюча роль комунікативної функції освіти в умовах інформаційного суспільства. У *Ефективність державного управління*, (62).
- Дичківська, І. (2004). Інноваційні педагогічні технології. Академвидав.

- Зміст Профільна. (2025). У <https://zmistprofilna.com/>
- Інтегровані курси мовно-літературної освітньої галузі. (2025). <https://zmistprofilna.com/courses/?subject=66>
- Кизенко, В. (2004). Формування і реалізація профільного навчання у старшій школі. *Освіта і управління*. (с. 138–148). Т. 7. № 3/4.
- Кизенко, В. (2008). Профільне навчання: проблеми впровадження. *Біологія і хімія в школі*. (с. 42–44). № 3.
- Концептуальні засади мовно-літературної освітньої галузі (українська мова, українська та зарубіжні літератури). (2025). У <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-movno-literaturnoyi-osvitnoyi-galuzi-ukrayinska-mova-ukrayinska-ta-zarubizna-literaturai.pdf>
- Кузнецова, І. (2013) Контроль знань як необхідна складова навчального процесу. *Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах*, 4, 15-19.
- Ліпчевська, І. (2024а). Зміст профільної середньої освіти: Індивідуалізація та персоналізація навчання. У *Орієнтири національної освіти в умовах сьогодення : зб. наук. пр. Міжнар. наук.- практ. конф.* (с. 39–42). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743056>
- Ліпчевська, І. (2024b). Компетентність з навчання впродовж життя як необхідна умова професійної успішності особистості в інформаційному суспільстві. *Молодь і ринок*, 12(232), 40–45. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.315426>
- Ліпчевська, І. (2024с). Створення цифрового освітнього середовища як необхідна умова успішності профільної середньої освіти. У *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі : матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. молодих учених* (с. 115–118). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743059>
- Ліпчевська, І. (2024d). Тенденції розвитку української системи освіти в умовах воєнного стану в країні: Від освітніх втрат до потенційних можливостей удосконалення освітнього процесу. У *Світ дидактики: дидактика в*

сучасному світі: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (с. 123–124). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739969>

Ліпчевська, І. (2024е). *Цифровізація освіти як інструмент мінімізації навчальних втрат учнів*. У Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (с. 75–78). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743060>

Ліпчевська, І., & Савчук, А. (2024). Проектна діяльність учнів: Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності. *«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»*, 7(25), 814–828. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7\(25\)-814-828](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-814-828)

Малихін, О., & Арістова, Н. (2024а). Нормативно-правова база організації освітньої діяльності в закладах профільної середньої освіти Естонії. У *Тенденції розвитку педагогіки та освіти в умовах цифрових трансформацій (ByteEd-2024) : матеріали I Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 234–236). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742720>

Малихін, О., & Арістова, Н. (2024b). Організація профільної середньої освіти: Досвід Естонської республіки. У *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* (с. 27–31). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740521>

Малихін, О., & Арістова, Н. (2024с). Профільний підхід до організації освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти: Досвід Італії. У *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі : збірник матеріалів VIII Міжнар. наук. конф.* (с. 202–206). <https://doi.org/10.32405/978-617-7990-72-6-2024-367>

Малихін, О., & Загорулько, М. (2022). Онлайн-дошка MIRO як засіб навчання у дистанційній та змішаній освіті. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжн. Наук.-практ. інт.-конф.* (с. 86–89). https://doi.org/10.32751/world_didactics2

Малихін, О., & Загорулько, М. (2023). Індивідуалізація навчання в закладах загальної середньої освіти як психолого-педагогічна проблема. У *Світ*

дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжн. Наук.-практ. інт.-конф. (с. 165–170).

Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2023). Штучний інтелект як засіб цифровізації освіти. У *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення: збірник тез доповідей* (с. 234–237). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739976>

Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2024). Актуальні питання реформування профільної середньої освіти в Україні. У *Тенденції розвитку педагогіки та освіти в умовах цифрових трансформацій (ByteEd-2024) : матеріали I Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 237–240). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743061>

Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2025a). Емоційний інтелект учителя як чинник результативності освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*, 6(13), 42–49. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i6-006>

Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2025b). Рівень розвитку емоційного інтелекту вчителя як передумова забезпечення якості освітнього процесу в умовах воєнного стану. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. інтер.-конф.* (с. 84–87). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745770>

Малихін, О., & Ліпчевська, І. (2025c). Розвиток емоційного інтелекту учнів під час навчання природничо-математичних предметів у ліцеї. У *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: матеріали VII Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 106–109). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745771>

Малихін, О., & Павельчук, М. (2025). Формування освітньої автономності учнів старшої школи як чинник забезпечення якості профільної середньої освіти. *Перспективи та інновації науки*, 2(48), 660–668. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-2\(48\)-660-668](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-2(48)-660-668)

Малихін, О., Арістова, Н., & Алексеева, С. (2023). Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в

умовах воєнного стану та повоєнний час: Методичні рекомендації. Інститут педагогіки НАПН України. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-720-6-2023-59>

- Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2023). Аналітичні матеріали: Дидактичні особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(10), 56–62. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008>
- Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2024a). Профільна середня освіта: Упровадження глобальних трендів у вітчизняній педагогіці. У *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі : збірник матеріалів VIII Міжнар. наук. конф.* (с. 207–210). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742626>
- Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2024b). Цифровізація профільної середньої освіти як інструмент мінімізації навчальних втрат учнів в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*, 4, 57–64. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-57-64>
- Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2022). Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: Змішане навчання. *Український педагогічний журнал*, 3, 68–76. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>
- Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2023). Застосування онлайн-дошки Miro в закладах загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання. *Український Педагогічний журнал*, 1, 52–58. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-52-58>
- Малихін, О., Арістова, Н., Ліпчевська, І., Павловська, О., & Борзенкова, Т. (2025). Організаційно-методичні умови допрофільного та профільного навчання в закладі загальної середньої освіти на засадах концепції Нової української школи: Результати організаційно-підготовчого етапу всеукраїнського експерименту. *Український педагогічний журнал*, 2, 94–104. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-94-104>

- Малихін, О., Арістова, Н., Шелестова, Л., Кизенко, В., Кравчук, О., Трубачева, С. & Чорноус, О. (2021). Реалізація технологій профільного навчання у закладах загальної середньої освіти: методичний посібник. (197 с). Київ: Конві Прінт.
- Модельні навчальні програми для 10–12 класів Нової української школи. Профільна школа (з 2027 року). (2025). У <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi>
- Освіта для життя: презентація концептуальних засад освітніх галузей, (2025). У <https://www.youtube.com/live/CzrTX2qkcrI?app=desktop>
- Павельчук, М. (2024). Застосування технологій штучного інтелекту задля провадження навчання впродовж життя (на прикладі КНР). У *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи: Збірник матеріалів III Міжн. наук.-практ. конф.* (с. 45–49).
- Павельчук, М. (2024). Методики визначення рівня сформованості наскрізного уміння діяти творчо учнів загальної середньої школи. *Південноукраїнські мистецькі студії*, 1, 38–41. <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-1.7>
- Павельчук, М. (2024). Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління альфа: Урахування індивідуально-психологічних особливостей. *Український Педагогічний журнал*, 3, 79–86. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-79-86>
- Павельчук, М. (2025) Застосування цифрових класів в навчальному процесі: досвід зарубіжних вчених. У *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі: Збірник матеріалів VI Міжн. наук.-практ. конф. молодих учених* (с. 203–205).
- Паламарчук, В. Першооснови педагогічної інноватики. К.: Знання України, 2005. Т. 1. 420 с.
- Пашко, Л., Коваленко, О., Симоненко, Л. (2008). Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології.
- Пономарьова, Г., Беляєв, С., Бабакіна, О., & Литвин, В. (2023) Освітні технології.

- Попов, Р. (2024). Взаємозв'язок освітнього середовища та становлення лідерських якостей у учнів закладів загальної середньої освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*, 12(6), 120–125. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i6-018>
- Попов, Р., & Загорулько, М. (2024). *Психолого-дидактичний алгоритм індивідуалізації навчання в умовах змішаного формату організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. У Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжн. Наук.-практ. інт.-конф.* (с. 14–20). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739695>
- Попов, Р., & Павельчук, М. (2025a). Педагогічні умови формування лідерських навичок і компетентностей учнів старшої профільної школи в контексті змісту та стандартів сучасної освіти. *Український Педагогічний журнал*, 1, 38–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-38-44>
- Попов, Р., & Павельчук, М. (2025b). Рівень сформованості освітньої автономності здобувачів профільної середньої освіти як передумова персоналізації навчання у вищій школі. *Вісник науки та освіти*, 2(35), 1305–1318.
- Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
- Рейтинг бакалаврських спеціальностей за кількістю заяв. (2025). Сайт «Вступ.ОСВІТА.UA.» <https://osvita.ua/consultations/95141/>
- Топузов, О., & Алексеєва, С. (2024). Забезпечення якості загальної середньої освіти: Сучасні виклики та можливості. *Проблеми сучасного підручника*, 33, 266–272. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-33-266-272>
- Топузов, О., & Алексеєва, С. (2024a). Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*, 1, 5–11. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-5-11>
- Топузов, О., & Алексеєва, С. (2024b). Штучний інтелект та імерсивні технології в освітніх практиках: Компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті

під час війни в Україні. *Освіта для цифрової трансформації суспільства*, 1, 249–259.

- Топузов, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2024). Нормативно-правове забезпечення профільної середньої освіти. У *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2024 рік* (с. 119–121). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745769>
- Топузов, О., Арістова, Н., & Попов, Р. (2023). Тенденції трансформації форм, методів і засобів індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. У *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік* (с. 31). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739311>
- Топузов, О., Калініна, Л., & Рогоза, В. (2024). Реалізація STEM-освіти й модернізація українського шкільного куррикулуму, як чинники покращання природничо-наукової грамотності учнів у ракурсі досягнення цілей PISA. *Проблеми сучасного підручника*, 31, 241–257. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-31-241-257>
- Топузов, О., Малихін, О., Алексєєва, С., & Арістова, Н. (2024). *Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі: Методичний посібник*. Видавничий дім «Освіта». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741093>
- Топузов, О., Малихін, О., Арістова, Н., Алексєєва, С., Попов, Р., Барановська, О., & Шелестова, Л. (2024). *Теорія і практика індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти*. Видавничий дім «Освіта». <https://doi.org/10.32405/978-966-983-485-0-2024-1099>
- Топузов, О., Сидоренко, В., & Алексєєва, С. (2025). Профільна середня освіта професійного спрямування: Між надією та дійсністю. *Український Педагогічний журнал*, 1, 5–14. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-5-14>
- Трубачева, С., & Алексєєнко, Т. (2025). Особливості проєктування освітньо-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства під час воєнного стану та в період відновлення

України : методичні рекомендації. [Електронне видання]. Педагогічна думка

Холод, О. (2013) Комунікаційні технології. Центр учбової літератури.

Шелестова, Л. (2025a) Диференційна функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The VII International Scientific and Practical Conference «Present and future: priority areas of research in scientific and educational activities»*, (с. 147–150) . Prague, Czech Republic.

Шелестова, Л. (2025b) Інтенсифікація навчальної діяльності учнів як функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The XII International Scientific and Practical Conference. «Modern problems of ensuring the quality of life in the world: present and future»*, (с. 130–135), Lyon, France.

Шелестова, Л. (2025c) Мотиваційна функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The XIV International Scientific and Practical Conference «Current topics of science development and their implementation»*, (с. 85–90), Sofia, Bulgaria.

Шелестова, Л. (2025d) Педагогічні технології як інструмент самореалізації учнів у профільній середній освіті. У *The VIII International Scientific and Practical Conference «Modern trends of social transformations of society in conditions of sustainable development»*, (с. 162–168), Stockholm, Sweden.

Шелестова, Л. (2025e) Формування уміння приймати рішення і робити вибір як функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. У *The III International scientific and practical conference «Theories, thoughts, technologies: the foundations of modern science»*, (с. 102–108), Plovdiv, Bulgaria.

Шелестова, Л. (2025f) Функції педагогічних технологій у сучасній профільній школі. У *The III International Scientific and Practical Conference «The most difficult problems of youth and ways to solve them»*, (с. 170–173), Krakow, Poland.

- Шестопалова, О., Шулюк, Н. (2018) Прогнозування професійної кар'єри та вибір освітньої траєкторії майбутніми старшокласниками методами профільного орієнтування. *Scientific Studios on Social and Political Psychology* (с. 114–125). https://www.researchgate.net/publication/348711797_Prognozuvanna_profesijnoi_kar'eri_ta_vibir_osvitnoi_traektorii_majbutnimi_starsoklasnikami_metodami_profilnogo_orientuvanna
- Шидловська, В., Мирончук, Н. (2014) Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів та форми його здійснення. У *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* (с. 165–168).
- Як оцінювати в НУШ? (2025). Методичний посібник. У <https://surl.lt/slxhtk>
- Каупуз, А., Мalykhin, О., Aristova, N., Kalvans, E., & Orska, R. (2023). Educators' feedback on website “overcoming stress and anxiety together: Teachers – schoolchildren – parents”. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 564–574. <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7089>
- Kremen, V., Topuzov, O., Liashenko, O., Malovanyi, Y., & Zasiakina, T. (2023). Концептуальні засади трансформації профільної середньої освіти в контексті реформування української школи. *Education: Modern Discourses*, 6, 69–77. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2023-6-06>
- Malykhin, O., Aristova, N., & Bondarchuk, J. (2022). Providing quality education to school-age children in times of war in Ukraine: A netnographic analysis. *The New Educational Review*, 69, 180–190. <https://doi.org/10.15804/tner.2022.69.3.14>
- Malykhin, O., Каупуз, А., Aristova, N., Orska, R., & Kalvans, E. (2023). Anxiety among school-age children in war-affected areas in ukraine and ways to reduce it: Parents' views. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 553–563. <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7088>
- Topuzov, O., & Vasylieva, D. (Eds). (2023). *Collection of tasks for the development of students' mathematical competence in PISA format*. Institute of Pedagogy of the

National Academy of Educational Sciences of Ukraine.
<https://doi.org/10.32405/978-617-7990-28-3-2023-74>

Topuzov, O., Kalinina, L., Zabolotna, O., & Lokshyna, O. (2024). *European Teaching Excellence for Students' Better Performance,: A manual for teachers*. Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.
<https://doi.org/10.32405/978-617-7990-34-4-2024-86>

Topuzov, O., Lokshyna, O., & Holovko, M. (2023). Learning losses: The complexity of problem in the context of war in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 6, 7–17. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2023-6-01>

Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Kalinina, L., & Mosiakova, I. (2024). Learning losses among students of general secondary schools in Ukraine as a consequence of unpredictable global challenges: Challenges and perspectives. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 563–572. <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7915>

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Малихін Олександр Володимирович
Арістова Наталія Олександрівна
Шелестова Людмила Володимирівна
Кизенко Василь Іванович
Барановська Олена Володимирівна
Ліпчевська Інна Леонідівна
Павельчук Марина Олександрівна

УПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Обсяг вид. 2,3 авт. арк.

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ,
вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2;
тел./факс: (044) 481-38-85
e-mail: book-xl@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3563 від 28.08. 2009 р.